

Ge. 129.

COMMENTATIO
IVRIS CIVILIS
DE
OBLIGATIONE
AVCTORVM
INTVITV
EVICTIONIS IMMINENTIS.

AVCTORE
IOANNE CHRISTIANO MANN

ADVOC. REGIM. DESSAV.

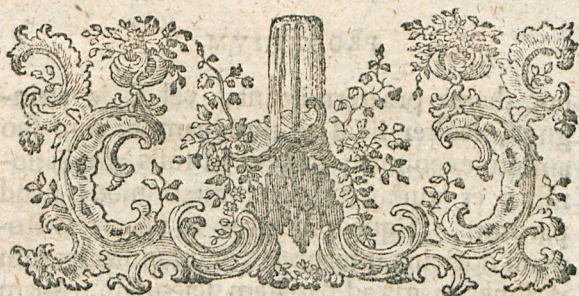

HALAE MAGDEBVRGICAE,
IMPENSIS ORPHANOTROPHEL MDCCLXXVI.

COMMUNIA
IN
OBLIGATIONE
ACTORVM
ET ACTIONE IMMOBILIT
ET ALIIS

KÖN. PR. FR.
UNIVERS.
ZVHALLE

PROOEMIUM.

Subdifficilis haec quaestio, plenaque dissensionis inter Iureconsultos, ad quid is, qui auctoritatis obnoxius est, re nondum euicta teneatur, quantum mihi innotuit, hactenus a nemine interpretum peculiari disputatione fuit exposita *).

Permulti quidem fuere, qui in explanatione vniuersae doctrinae de euictionibus virium suarum periculum fecerint; ex quibus alii satis dixisse putarunt, si eam in vnam disputatiunculam coarctauerint, quae tamen, vt quibusdam haud male visum est, toto volumine vix potuit exhauriri. At quotcunque mihi hactenus euoluere licuit, vel plane

A 2

hoc

*) Partem huius quaestionis tractarunt IOAN. SILLEM in *diff. de retentione pretii propter imminuentem euictionem. Trai. ad Rhen. 1749.* et ANDR. MYLIVS *de euictione imminente occ. l. 24. C. de euict. Lips. 1693.*

PROOEMIUM.

hoc thema praetermittunt, vel si id attingunt, leuiter illud ac nunquam in toto suo ambitu exponunt; tamen si id fufis ampliationibus, et quibuscunque limitationibus haud parcant. Sique praeterea in vlla iuris Romani doctrina interpretes opinionum suarum rationes magis ad patriam scientiam, quam ipsas leges, exegerunt et diiudicarunt; verissime hoc infortunium illi de euictionibus contigit. Imprimis animaduersum est, omnes euictionis praestationem ita explanare, quasi ea omnis ex iure naturali perueniat, ignaros, quod ipsi antiqui Romani iureconfulti in aliam sententiam inclinauerint. Quamuis quidem cum *V. Ill. BREVNINGIO, in diss. de praestatione euictionis iur. nat. incognita*, vix audeamus praecipere, quamcunque obligationem pro euictione iure naturali exulare; quandoquidem quilibet venditor nominis auctoritatis obnoxius maneat: tamen ea cessabit in dominii aliusue iuris realis alienatione, cum in iis non causa euictionis detur. Secundum enim dominii notionem, quam eodem *Viro Ill.* acceptam ferimus, illud in iure alterum a rei occupatae et possessae occupatione eiusdemque vsu excludendi consistit, nec a possessione separari, et inde nec a tertio vindicari potest. Quis non perspicit hoc iuris naturae dominium cum illo Romanorum *Bonitario* (Theophilus *Φουσιον*, s. *naturale* appellat) coincidere? Continebatur hoc, aequae ac illud, vsu rei et fructu, et plenissima

ma

PROOEMIUM.

ma possessione. Minime vero ius, rem a tertio possessore vindicandi, bonitario domino dabatur. Etsi quidem in huius bonitarii domini alienatione causa euictionis, quoad mancipi res haud cessaret, cum nimirum dominus Quiritarius vindicare hoc poterat; seruauerunt tamen Romani illud iuris naturae principium, euictionem pro eo non praestari. Quocirca, qui caute agere volebant, non potuere non sibi variis modis prospicere, mancipatione scilicet, qua dominium Quiritarium acquirebatur, quaque venditor propter infitum nexum auctor fiebat; duplae stipulatione, qua auctor rem tradens se pro dupla pretii in casu euictionis obligabat. Quae omnia cum multi viri docti non viderint, vix potuit iis de erroribus cautum esse.

Quare mihi, haud plane inutile quidquam agere, nec post Homerum, vt aiunt, Iliada canere, visus sum; si eam, quam de hac re, fontibus forsitan paulo curatius inuestigatis, animo imbibi sententiam, dicerem.

Proinde quoque, si forsitan hinc inde quaedam nimis audacter defensa inuenias, iuuenili haec tribuas audaciae velim, eoque magis mihi indulgebis, si ad animum tibi reuocaueris, in ea me versatum esse doctrina, quam, quo magis eius explicationi interpretes incubuerint, eo implicatiorem reddiderint, vbique saepissime doctorum auxilio destitutus, e solo iudicio arbitrioque meo haurire debuerim.

❦ ❦ ❦

CONSPECTVS.

I. IVS ROMANVM.

1. Notio euictionis. *Cap. 1. §. I.*
2. Natura et indoles negotiorum, in quibus praestatur euictio. §. II.

A. Diuisio eorumdem.

- a. in negotia emtionis lege contracta. §. III.
- b. in negotia lege innominati contractus inita. §. IV.

B. Differentiae horum negotiorum.

- a. I. ratione obligationis,
 - α. secundum ius Anteiustinianum. §. V.
 - β. secundum ius Iustinianum. §§. VI. VII.
- b. II. ratione actionum. §. VIII.
- c. III. ratione conditionis causa data causa non secuta. §. IX.
- d. IV. ratione praestationum ante euictionem. §. X.
 - α. De obligatione auctorum intuitu euictionis imminentis in negotiis emtionis lege contractis. *Cap. II.*
 - β. De obligatione auctorum intuitu euictionis imminentis in negotiis innominati contractus lege initis. *Cap. III.*

II. IVS HODIERNVM s. VSVS FORENSIS, *Appendix.*

CAPVT I.

GENERALIA QVAEDAM DE NEGOTIIS ONEROSIS.

§. I.

Notio et etymon euictionis.

Sub *euictione* venit nobis is actus, quo iudicis auctoritate ciuili possessori rem habere non licet. Primum igitur in euictione supponimus talem actum, quo res possessori aufertur, seu, quo ei rem diutius detinere non licet. Hinc CELSVS (a): „quod euincitur, in bonis non est. „ et POMPONIVS (b): „duplae stipulatio, „ ait, „committi dicitur tunc, cum res restituta est petitori, vel damnatus est litis aestimatione, vel possessor ab emtore conuentus absolutus est. „ Hinc cogitur, rem iudicatam haud sufficere, vt dici res queat euicta (c). quum ad rei restitutionem vsque possessori nil obstat, quo minus ea pro lubitu

A 4

vtatur.

(a) in l. 190. D. de R. l.

(b) in l. 16. §. 1. D. de euiction. conf. etiam l. 21. §. 1. eod.

(c) l. 51. eod. l. 4. pr. D. de act. emt. SAMVEL DE COCCENII in *lure Controuerso*, tit. de euictionibus. quaest. 3.

vratur. Multo minus hoc efficitur per quaestionem de rei proprietate, vel alio iure circa eam, motam (*d*). *Victus* quidem possessor est per rem iudicatam, sed ei res nondum *euicta* (*e*); qua demum restituta, illi fere omnis spes eam habendi abscissa est (*f*). Deinde requirimus possessorem ciuilem (*g*), qui rem animo dominii detinet, si alicui esse rem *euictam* dicere velis. Neque igitur naturali possessori (*b*), neque emtori, cui res nondum est tradita (*i*), ea potest euinci; quamquam vtriusque permultum interesse possit, rem alteri non esse *euictam*.

Ex hisce dictis perspicuum erit, quosnam limites *euictionis* praestationi ponamus. Cum ea enim resarciatur damnum rei *euictione* alteri datum, res autem sub his circumstantiis demum *euicta* dicatur; consequitur, prius *euictionis* praestationem intelligi non posse. Tantum abest, vt hanc veritatem euertere coner, vt potius ea nixus scrutari intendam, num forsitan sint alia,

(*d*) l. 74. §. 2. D. de *euict.*

(*e*) BRISSONIVS de verb. signif. in verbo *euincere*. n. I.
IACOB. CUIACIVS ad *Africanum* in l. 24. de *euict.*

(*f*) l. 35. eod.

(*g*) *Possessio* hic in latiori significato sumitur, vt et quasi possessionem iuris cuiusdam, siue realis, siue personalis, complectatur.

(*b*) BVRGVNDVS in tract. de *euictionibus*. cap. 3. n. 8. Quaedam contra eorum sententiam, qui locatorem, ignorantem se rem alienam locasse, de praestatione eius quod conductoris interest, rem ante vsu finitum locatori non esse *euictam*, teneri censent, ex l. 33. D. *Locat. cond.* disputare animus erat: sed otium nobis fecit *Vir Illustr.* G. L. BÖHMER (praeceptor olim noster grata mente perpetuum colendus) in disp. X. *Electorum iuris ciuilis*, §. XVI. Cuius argumentis, quibus hanc opinionem debellauit, nihil addere valeamus.

(*i*) l. 33. D. de *euict.* l. 1. pr. de *actio. em. vend.*

alia, ad quae obnoxius auctoritati ante casum euictionis teneatur. Quod ut eo melius procedat, prae caeteris in naturam negotiorum, quibus inest obligatio praestandi euictionem, inquiram.

§. II.

De differentia contractuum onerosorum.

In negotiis onerosis tantum euictionem praestari, minime vero in lucratiuis, nisi etiam in his speciali pacto fuerit promissum, tam notum iuris axioma est, ut probatione vix indigeat. Hoc quidem principium optima iuris analogia summaque aequitate innitur. Etenim, quemadmodum in illis negotiis aequalitatem semper inter contrahentes seruari, ac, quantum fieri potest, neminem cum alterius damno locupletiolem fieri, leges cauent; ita in his laudabili aequitate prouiderunt, ne is, qui alteri beneficia contulerit, per ea in damnum incurrat, atque sic liberalitatis suae poenam patiatur (a). In animo mihi non est, singula recensere negotia, quae onerosa dicuntur, quaeque apud alios eleganter exposita, imprimis autem apud FRANKIVM (b), acutissimum iureconsultum, videre licet; sed tantummodo quaedam generalia de indole eorundem monere.

Quotcumque haec sint negotia, quibus res alienantur, cetera enim non sunt huius loci, commode mihi tamen ad duas classes referri posse videntur. Sunt enim, in quibus satis perspicue discerni possit, quid merx, quid pretium sit, et vter contrahentium sit emtor, vter venditor; in aliis autem, vbi nimirum

A 5

res

(a) l. 62. D. de Aedil. edict. l. 50. D. de re iudic. PAVLI
recept. sent. l. V. r. XI. §. 5.

(b) in Commentario ad Tit. de euictionibus. n. 181. seqq.

res cum re vel factio permutatur, haec differentia non apparet. Quis est, qui non in priori casu emtionem venditionem perspiciat? ad cuius essentiam merx et pretium desideratur.

In posteriori vero quendam innominatum contractum latere haud vllus ambiget (c). Haec leuia atque vulgo sunt nota. Sed vbi cetera negotia, non minus onerosa ac illa? vbi datio in solutum? vbi constitutio dotis? vbi hereditatis diuisio? et quae sint cetera, quae vulgo doctores larga manu adferant. Composita haec esse dico, ex duobus illis simplicibus negotiis, emtione et innominato contractu. Cum enim onus illud triplex sit, pretium, res, et factum; non possunt non haec negotia, si ad onerosa referre velis, ex vno alteroue eorundem constare. Composita itaque

(c) *l. 1. pr. D. de rer. permutat.* At in *l. ult. D. de cond. caus. dat. caus. non sec.* Ictus CELSVS, innominatum contractum initum esse ait, *si tibi dederim pecuniam, vt mihi Stichum dares.* Nonne igitur nobis ea lex obstat? Minime. Grauius quidem interpretes dissentiunt, in ratione scrutanda, quare Iureconsultus hanc speciem ad innominatum contractum retulerit. ACCVRSIVS hic *pecuniam* non pro quantitate, sed pro corpore sumi, vti in *l. § 1. de legat. 1.* putat. GERH. NOODTIVS autem in *Probabil. Iur. Ciu. lib. 4. Cap. 4.* hanc legem corruptam esse autumat, in eaque scriptum fuisse, *dedi tibi pe.* (s. peg. h. e. peregrinam) *pecuniam etc.* sed syllabam *pe* incuria librariorum fuisse omissam. Plures alias coniecturas videtis apud CORN. VAN BYNCKERSHOECK in *observationibus suis Iuris Rom.* Ego quidem Accursio assentior, cum eius opinio legi vim nullam adferat, et *cit. l. § 1.* suffulciatur. Obiicit quidem NOODTIVS *l. 7. §. 1. de contrah. emt.* Sed perspicuum est, in hac lege, pretium per relationem ad nummos, quos emtor habeat in arca, determinari; minime vero nummorum corpora, quae in arca sint clausa, sine respectu ad numerum eorum, promitti, vti in *cit. l. § 1. et hac nostra.*

que negotia vocare lubet. Sed audias quo rem deducam.

§. III.

De emtione, tam simplici, quam composita, s. de negotiis emtionis lege contractis.

Datur in iure nostro contractus ille consensualis, *emtio venditio*, sed plura dantur negotia, quae aequae ac ille pretio et mercede ineuntur, quae vero propter specialem suum scopum stant proprio nomine. De dotis datione, si dos venditionis causa aestimata sit, *ULPIANVS* (a) ait, veram fieri venditionem. Maritus sit dominus dotis, et dissoluto matrimonio pro ea pretium soluit. Datio in solutum, si res pro certo debito pecuniario detur, vicem venditionis obtinere dicitur (b). Itidem diuisionem hereditatis, aliarumue rerum, vicem venditionis obtinere leges innuunt (c), quod me quidem iudice *Illustr. HELFELDIVS* (d) de casu recte intelligit, ubi alter coheres totam hereditatem venditionis gratia aestimatam retinet, suisque coheredibus portiones in pecunia soluit. Compositae haec emtiones vna cum simplici, commode vocari *negotia lege emtionis contracta*, mihi videntur.

§. IV.

De innominato contractu, tam simplici, quam composito, s. de negotiis lege contractus innominati contractis.

Contractus innominati, qui huc pertinent, sunt do ut des, ubi praecipua permutatio, et alii in quibus res

(a) L. 10. §. 4. D. de iur. dot. *CVIACIVS* lib. 17. *Observ.* I.

(b) l. 4. C. de euiet. *CVIACIVS* lib. 19. *Obs.* 38.

(c) l. 1. C. Commun. vtriusque iudic.

(d) in *Iurisprud. for. sec. ord. Pand. parte* I. §. 727.

res cum factō permutatur, qui, licet pro nostro scopo, quoad euictionem, non differant, veniunt tamen in iure nostro diuerso nomine, nimirum do vt facias et facio vt des. Ex his tanquam simplicibus plura alia negotia sunt composita. Huc v. g. refero dationem in solutum, si pro re promissa res alia datur (a); diuisionem hereditatis, „per quam“, VLPPIANVS ait „quasi certa lege permutationem fieri, scilicet si omnes res diuisae sint“, (b); donationem ob causam futuram (c); immo et transactionem, in qua semper alter pro re data a lite desistit (d). Nec minus denique sub dotis constitutione innominatum contractum latere censeo, si nempe dos praecedente pacto promissa sit (e).

Iam

(a) l. 46. D. de solut. l. 8. C. de sent. et intereat. CVAI-CIVS lib. 19. obs. 9. Idem fundamentum esse videtur, cur in legato et donatione generis euictio praestetur oporteat. l. 58. D. de euict. l. 29. §. 3. de legat. 3.

(b) in l. 20. §. 3. D. famil. erisc. conf. l. 45. D. et l. 21. C. de pactis.

(c) l. 9. C. de donation.

(d) l. 33. C. de transact. CONNANI Commentar. iur. lib. 5. cap. 6. Quamuis in transactione is, qui pro re accepta a lite desistit, euictionem rei controuersae haud debeat praestare, tamen intuitu iuris renunciati auctoritati obnoxius fit, sic, vt ne tertius ex iure eodem antea sibi cesso, transigentem et qui pro renunciatione suam rem dederit, conueniat. WAECHTLERS de euiction. in opusculis p. 8.

(e) l. 47. D. Mandat. l. 19. D. de Obl. et act. l. 1. C. de iur. dot. l. 21. §. 1. de donat. inter vir. et vxor. Certe, antequam pactum dotale ex constitutione THEODOS. et VALENTIN. in l. 6. C. de dotis promiss. ciuilem obligationem accipiebat, nec dos solenniter erat promissa, quod tamen plerumque fiebat, in illo contractu fundamentum eam petendi, erat quaerendum. Idem CONNANVS lib. V. commentar. l. C. cap. 3. n. 1. pacto dotali solam vim excludendi poenitendi licentiam tribuens, de modernis moribus tuetur.

Iam perspicuum erit, quo pacto haec duo plane diuersa negotia, sub lege emtionis et innominati contractus inita, dispesci velimus; non, quod fundamentum obligandi, imprimis quoad posteriorum composita, quae plerumque per se ciuilem obligationem pariant, inde petamus: sed quod omnia onerosa, hucque pertinentia negotia alterutri eorum similia sint, praecipue vero ratione obligationum, quae inde oriuntur, amice cum alterutro conspirent. Hoc discrimen ut eo luculentius appareat, paucis tantum differentias quasdam inter haec duo negotia exponamus.

§. V.

I. De obligatione.

Ius Anteiustinianicum.

Cum ea, quae de auctorum obligatione in utroque hoc negotio disputare animum induximus, vix satis intelligi posse animaduertimus, nisi quae iure Anteiustiniano de hac obtinuerint, fuerint praemonita; pauca ex hoc iure praemittemus.

Notissima, eaque implicatissima huius iuris diuisio est rerum, in *res mancipi* et *nec mancipi*, eaque nexa domini diuisio in *dominium Quiritarium* et *bonitarium*. Sed de iis plura differere, a scopo nostro maxime alienum est, imprimis cum nostram hac de re sententiam in prooemio diximus, cui tantum hoc adiciere lubet, quod omnes res nec mancipi in dominio bonitario fuerint. Hoc ex iis in promptu est, quae supra de dominio naturali, coincidentemque cum eo Romanorum bonitario, disputauimus. Quae si mihi concedas, res vltiore disputatione haud egebit, nec ab ea sententia, per haec, quae contra eam protulit IOAN.

HARTW. REYTERVS (a), nos dimouere sinemus. Item

(a) in *eleganti tractatu de dominio Quiritario et bonitario*.
Halaë 1755.

dem illud ex hoc iure notissimum est, non *traditione* sed *mancipatione* dominium Quiritarium adquisitum fuisse. Ex quo efficitur, vt si res mancipi, modo ciuili, qualis est mancipatio, haud abalienata fuerit, *proprietas* eius apud auctorem remanserit, solus vero eiusdem *usus*, seu bonitarium dominium, in emtorem transferit. Ad hoc facit HORATII (b) illud:

Si proprium est, quod libra mercatus et aere est.

Quo etiam CICERO (c) spectat, vbi, *Sum enim*, ait, *ῥησεται μὲν tuus, ῥησεται δὲ Attici nostri*; ergo *fructus est tuus, mancipium illius*. Sed quid multa? traditione solum bonitarium dominium translatum fuisse, locuples testis est VLPIANVS (d), in cuius *fragmentis* ita legitur: *Qui tantum in bonis, non etiam ex iure Quiritum, seruum habet, manumittendo Latinum facit. In bonis tantum alicuius seruus est, velut hoc modo; si ciuis Romanus a ciue Romano seruum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus ei, neque in iure cessus, neque ab ipso anno possessus sit: nam quamdiu horum quid fiat, is seruus in bonis emtoris quidem est, ex iure Quiritum autem venditoris est. Inde fit, quod idem VLPIANVS (e) testatur: si seruus alterius in bonis, alterius ex iure Quiritum sit, ex omnibus causis acquirat ei, cuius in bonis est.*

Haec ideo praemittenda putauit, vt facilius possim explanare, quatenam venditor, quaeque alius auctor secundum illud ius Anteiustinianicum praestare debuerit.

Primis

(b) in *Lib. II. Epistolar. epist. 2. v. 158.*

(c) *Epist. ad famil. lib. VII. ep. 29.*

(d) in *fragment. tit. 1. §. XVI.*

(e) in *fragment. tit. XIX. §. 20. Adde quoque REYTERVM c. l.*

Primis nempe reipublicae Romanae temporibus, cuilibet negotio, quo dominium rei Mancipi in alium abalienabatur, *mancipatio*, propria species alienationis rerum Mancipi (f), interuenire debebat. Per eam non dominium Quiritarium modo transferebatur, si auctor ipse rei dominus Quiritarius erat; sed *nexus* quoque, qui mancipationi inerat, si acciderat, ut res aliena fuerit mancipata, mancipientem duploteenus auctoritatis obnoxium reddebat. Huius rei testimonium IULIO PAVLO ET CICERONI denunciemus. Ille in *receptis sententiis* (g), *res emta*, ait, *mancipatione et traditione perfecta, si euincatur, auctoritatis venditor duplo tenus* (h. est, ad vsque duplum pretii, non ultra illud, incerta erat obligatio, non certa, uti in duplae stipulatione) *obligatur*. Apud hunc autem in *oratione pro Murena* (b) sequentia leguntur: *in iis rebus repetendis, quae Mancipi sunt, is iudicii periculum praestare debet, qui se nexu obligauit*. Quamuis enim hoc casu, si contigerit, rem alienam esse Mancipio datam, Mancipium effectu suo destituatur, quandoquidem res aliena dari Mancipio nequeat (i): tamen non idem de obligatione Nexus dici potest, quippe quam etiam aliis personalibus obligationibus accessisse, CICERO (k) auctor est. Quae cum ita sint, scire procliuè est, non eadem in nec Mancipi rebus obtinere potuisse, nec mancipationem, si ea forsitan adhibita fuerit, ea efficere, quae in Mancipi rebus. Cum eae enim ita sint comparatae, ut in eas legitimum dominium cadere nequeat, quod Mancipii primarius effectus est; nec potest non eiusdem secundarius, qui est
in

(f) ULPIANVS in *fragm. tit. XIX. §. 3.*

(g) *lib. II. tit. XVII. §. 3.*

(h) *cap. 2.*

(i) Ut bene hoc animaduertit CUIACIUS ad *Africanum, tract. VIII. in l. 30. l. 1. de action, emt.*

(k) de *Legg. lib. II. cap. 20 et 21.*

in obligatione auctoritatis, cessare. *Finge, mancipio aliquem, CICERO ait, dedisse id, quod mancipio dari non potest. Num idcirco id eius factum est, qui accepit? aut num is, qui mancipio dedit, ob eam rem se vlla re obligauit? (l)* Has itaque res emtor suo periculo emebat, nulla in iis praestabatur euctio, nisi aliud fuerit pactum.

Ab hoc iure, vi cuius in qualibet rei mancipi alienatione, ea erat mancipio danda, Romani tractu temporis in venditione propter eius frequentiam recessisse videntur. Vsu et obseruantia in ea inualuit, qui rem mancipi vendiderit, non necesse habere, eam emtoris propriam facere, sed sufficere, si eum faciat bonitarium dominum (m), eique duplae stipulatione caueat, quae loco illius nexus obligationis fuisse videtur. Parui nimirum Romani Quiritarium dominium habentes, solo rei usu et fructu contenti, facile illud auctori condonabant. Non adeo honorifice de dominio Quiritario loquitur CVRIVS apud CICERONEM (n), si illud inter *senes coemtionales*, seu seruos aetate prouectos, ideoque nullius pretii, refert.

Fuit igitur in venditione auctor ad solam rei traditionem obstrictus. Innuit hoc PAVLVS (o), si venditorem, neque tradentem, neque mancipantem, alternatiue condemnet, *ut aut tradat, aut mancipet.* Accessit

(l) CICERO in *topic. cap. 10.*

(m) Apparet hoc ex *l. 25. §. 1. D. de contr. emt.* desumpta ex VLPiani *lib. XIV. ad sabinum: Qui vendidit, necesse non habet, fundum emtoris facere: ut cogitur, qui fundum stipulanti spondit.* Videtis, quae de hac lege ad sequentem §. dicemus.

(n) in *epistolis ad familiares lib. VII. epist. 29. adde etiam seq. epist. 30.*

(o) in *Lib. I. tit. XIII. §. 4.*

Accessisse tamen rei traditioni duplae stipulationem, VARRO (p) nobis auctor est, qui ita de hac re praecipit: *aut si mancipio non datur, dupla promitti solet, aut si ita pacti, simpla.* Haec sunt, quae in mancipi rerum alienatione, si venditione, aut alio illi simili negotio fiebat, ante Iustinianum obtinere.

In ceteris negotiis, quae lege innominati contractus iniri putamus, seruata est illa vetus *mancipio dationis* necessitas. In his igitur (q) auctor, imo et in aliis, ubi id stipulando sponderat (r), si res mancipi abalienanda erat, eam *nexu tradere* debebat. Huic rei exemplo est *Lex Cincia*, quae mancipationem in donatione verbis dispositiuis requirit (s).

Quod ad nec mancipi res attinet, diu illud ius, quod modo exposuimus, reuocatum fuisse videtur, nisi quod etiam in his duplae stipulatione euictio saepius promissa fuerit; imprimis postquam *edicto Aedilium*, sine hoc rerum discrimine, eam cuiilibet alienationi rerum pretiosiorum interuenire debere proponeretur (t).

Tandem illa duplitenus auctoritatis obligatio, quae nexu contrahebatur, ita rerum alienationi, quae oneroso titulo fit, propria facta est, ut, etiamsi non interueniret mancipatio, tamen auctor euictionem praestare cogatur (v). Et haec est illa pro euictione obligata.

(p) in *Lib. II. de re rustica, cap. 10. n. 5. (edit. Gesner. Lips. 1773.)*

(q) *VLPIANI fragm. tit. XIX. §. 3.*

(r) *l. c. 25. §. 1. de contr. emr.*

(s) vid. *BRVMMERVS in Comm. ad h. leg. cap. XIII. p. 191.*

(t) *l. 37. §. 1. D. de euict. l. 28. l. 31. §. 20. D. de Aedil. edict.*

(v) Paret hoc ex *PAVLI recept. sent. tit. XVII. §. 3.* ubi verba — *mancipatione et traditione* — cum copula et coniuncta,

obligatio, qua et hodie auctores tenentur, quaeque iure nouiori, vna cum illa duplae stipulatione seruata est; licet a Iustiano discrimen inter res mancipi et nec mancipi, inter dominium Quiritarium et bonitarium sublatum sit per illam sanctionem, quam adhuc in *l. vn. C. de nudo iur. Quirit.* tollendo videmus (w).

§. VI.

*Ius Iustinianicum.*a) *in negotiis emtionis lege contractis.*

Iam facili negotio praecipuam inter haec duo negotia differentiam, quae ex diuersis obligationibus oritur, definire poterimus. Quemadmodum enim iure antiquo, in venditione res tradenda, in ceteris vero negotiis mancipio danda erat; ita iure nouo venditor haud cogatur, *emtoris rem propriam facere*, in ceteris autem negotiis res *detur*, seu dominium transferatur oportet.

Venditoris quidem obligationem ita PAVLVS (a) describit: *venditori sufficit ob euictionem se obligare, possessionem tradere et purgari dolo malo; ita si res euicta non sit, nihil debet.*

Primum igitur ad *rem tradendam* venditor obstrictus est. *Tradere*, quatenus opponitur *dare*, in iure

iuncta, pro disiunctis accipienda esse, arg. *l. §3. D. de P. S.* bene animaduertit SCHVLTINGIUS in *Iurisprudentia Aeneiustiniana*, ad *b. l.*

(w) Ita fere huius iuris originem tradit FRANC. CALLETIVS in *commentario ad Tit. Cod. de euictionibus*, ad *leg. 3. n. 2.* apud MEERMANNVM *tom. II.* Quaedam etiam de ea adfert GERH. NOODTIUS in *probabil. iur. ciu. tab. II. cap. vlt.*

(a) *l. 1. pr. D. de rer. permutat.*

iure nostro, non proprietatem transferre significat (b), sed civilem possessionem, quae causam bonorum continet (c), ita, ut eam nemo iure auocet (d), sed emptor in lite de possessione sit prior (e) atque ita rem sine interpellatione habere (f) fructusque percipere queat. Quamuis enim interdum venditor, si quidem dominus rei fuerit, per hanc traditionem faciat et emptorem dominum, at tamen, si non fuerit, nec in obligatione eius est, rem emptori propriam facere (g), sed tunc obligationi suae satis facit, si emptori vacuum possessionem

B 2

nem

(b) l. 28. D. de Verb. obl. „si rem tradi stipulamur, non intelligimur proprietatem eius dari stipulatori, sed tantum tradi. „

(c) l. 52. §. 1. eod. „si quis vacuum possessionem tradi promiserit, non nudum factum haec stipulatio continebit, sed causam bonorum. „

(d) l. 3. pr. D. de act. emt. „Ratio possessionis, quae a venditore fieri debeat, talis est, ut si quis eam possessionem iure auocauerit, tradita possessio non intelligatur. „ Confer l. 35. eod. quae hic exemplo est.

(e) l. 11. §. 13. eod. „Idem Neratius ait, venditorem in re tradenda debere praestare emptori, ut in lite de possessione prior sit: Sed Iulianus lib. 15. Digestorum probat, nec videri traditum, si superior in possessione emptor futurus non sit, erit igitur ex emto actio, nisi hoc praestetur. „

(f) l. 188. D. de Verb. sign. „Habere duobus modis dicitur: altero iure domini: altero obtinere sine interpellatione id, quod quis emerit. „ Huius intuitu olim stipulatio habere licere spondes interposita fuit, l. 38. de Verb. oblig.

(g) l. 11. §. 2. D. de act. emt. l. 25. §. 1. D. de contrah. emt. In h. l. 25. §. 1. „Qui vendidit, necesse non habet fundum emptoris facere: ut cogitur, qui fundum stipulanti spon-

nem tradat (b) et efficiat ut rem possit habere (i). Hinc intelligi datur, quo pacto res alienae, vel aliis obligatae valide vendantur (k); defectus enim domini, vel obliga-

„spondit. „ latere *emblemata Triboniani* putat RAEVARDVS in *Lib. Varior. l. 4. c. 19.* et CO WISSENBACHIVS. Aliter hanc leg. GERH. NOODTIVS in *probabil. iur. lib. II. c. ult.* et FR. CALLETIVS in *Comment. ad Tit. C. de eiusd. ad l. 3. n. 2. apud MEERM. tom. II.* interpretantur. Horum sententiam probatam dedimus in §. praec. ad lit. m. WAECHTLERVS in not. ad *Gerh. Noodt. Prob. l. l. c.* iniuria NOODTIVM taxat. In lege enim cit. VLPIANVS vix quaerere potuit, an venditor in emptorem transferre debeat dominium? nemo hoc inficiatus est tempore Vlpiani. Tam promissor quam venditor debent transferre dominium; sed uterque non idem; ille dominium Quiritarium, hic bonitarium. Haec mens VLPIANI. Haecenus igitur huic legi derogatum est per *l. vn. C. de nud. iur. Quir. toll.* Tribuit igitur TRIBONIANVS huic legi alium sensum, in eoque latet emblemata; proposuit in ea nimirum quaestionem, an venditor transferre debeat dominium?

(b) l. 2. §. 1. D. de *act. emt.* „Vacua possessio emptori „tradita non intelligitur, si alius in ea legatorum fideiue „commissorum seruandorum causa in possessionem est, „aut creditores bona possideant. Idem dicendum est, si „venter in possessione sit; nam et ad hoc pertinet vacui „appellatio. „

(i) l. 30. §. 1. eod. „Quamvis enim alioquin verum sit, „venditorem haecenus teneri, ut rem emptori habere li- „ceat, non etiam ut eius faciat — „ l. 8. D. de *eiusd. act. emt.* Venditoris obligatio igitur magis in faciendo consistit, uti hoc VLPIANVS in l. 38. pr. D. de *Verb. oblig. tradit.*

(k) l. 28. D. de *contr. emt.* „Rem alienam distrahere quem „posse, nulla dubitatio est: nam emptio est et venditio: „sed res emptori auferri potest. „ Acutissimus BERGERVS quidem in] *oeconomia iuris lib. III. tit. 1. §. 7. n.* hic distin-

obligatio rei nihil impedit, quin emtor de re pro lubirū disponat (l). Valent tamen haec, quae hactenus tradidimus, non de omnibus rebus, sed de iis tantum, quae vsu non consumuntur; fungibiles enim emtori dandas esse, vel hinc facile est intellectu, quod eae emtori vsū non praestent, nisi eius sint propriae. Quod forsan etiam in causa est, quare emtor nummos venditoris facere cogatur (m).

Oritur hoc loco quaestio subdifficilis, *num venditor debeat emtorem in conditione vsucapiendi constituere?* Tantum non omnes interpretes aiunt. Sed ingenue fateor, me semper de veritate huius communis opinionis dubium haesisse, praecipue cum inuenirim, eam nulla lege inniti. Nec profecto dictio, *in bonis esse*, seu *causam bonorum continere* (n) hanc conditionem vsucapiendi denotare potest; nam iure Romano antiquo, quo ea nimirum venit, dantur casus, ubi alicui res in bonis esse seu dominio bonitatio, poterat, cum tamen eius Quiritarium dominium possessor vsucapione haud acquireret, si scilicet res mancipi peregrino tradita erat. Ac si ius nouum spectes, magis id contrariae sententiae fauet. Declarat venditionem earum rerum, quae nunquam ab emtore, etiamsi fuerit in bona fide, vsucapi possunt, validam, ac venditorem ad

B 3

earun-

distinguit, et quoad perfectionem contractus rem alienam distrahi posse putat, minime quoad consummationem. Sed hanc distinctionem fundamento destitui, ex hactenus dictis in promptu est.

(l) arg. l. 34. §. 1. in f. D. de cuius.

(m) l. 11. §. 2. D. de act. emt. l. 1. pr. D. de rer. permut.

(n) l. 52. §. 1. D. de Verb. oblig. GODOFREDVS in not. b. ad h. l. VLPANI fragm. tit. 19. §. 20.

earundem euictionis praestationem adigit (o). Quum vero secundum mox tradenda is qui euictionem rei praestare debet, aliter obligari nequeat; consequitur, venditorem ante rei euictionem ideo conueniri haud posse, quod res venundata furtiua vel liber homo dicatur, et ita emtor facultate dominium rei emtae vfucapione acquirendi priuatus sit. Accedit ad hoc, vt ex emtionis lege sciens quis rem alienam emere possit (p). Denique nondum percipio, quo pacto talis finis emtionis cum bona fide emtoris subsistere queat, ita, vt mihi vfucapio pro emtore magis sequela emtionis, quam finis eius esse videatur.

Secunda venditoris obligatio, eaque conditionata, in *obligatione pro euictione* consistit. Si tertius enim rem venditam euicerit, emtori haud amplius eam licet habere (§. I.); indemnis igitur a venditore feruetur oportet (q). Contrario vero simul hinc fluit, venditorem ante hunc casum euictionis emtori, praeter illud *habere licere*, nihil debere, nisi quod ei contra quemlibet denunciatione facta, assistat eumque defendat. Ait hoc VLPPIANVS (r), in verbis: *si* (scil. venditor) *non fuit* (dominus rei), *tantum euictionis nomine venditorem*

(o) v. c. venditionem liberi hominis ignoranti factam, l. 4. l. 70. D. de contr. emt. l. 4. quib. ad libertat. proclam. l. 20. §. vlt. de liberal. causa. l. 39. §. 3 et 4. de euict. conf. COCCII l. c. tit. de contrah. emt. q. 5. (exc. 3.) rei furtiuae, l. 34. §. 3. de contr. emt. COCCII c. l. q. 15. Vtriusque vero vfucapio prohibita est in §. 1. et 3. l. de vfucap.

(p) l. 2. §. 1. l. 2. §. 17. D. pro emtore.

(q) l. 66. pr. de contr. emt.

(r) in l. 11. §. 2. de aëtion. emt.

ditorem obligat (puta rei traditio): cui PAVLVS, l. 32. ad edictum (s) adiicit: itaque si res euicta non est, nihil debet; et in receptis sententiis (t): aliter enim non potest obligari.

Tertio *dolum malum a venditore abesse*, etiam si haec verba contractui non sint adiecta, praestare illum oportet (v). Hoc adeo verum est, ut non omnia modo, quae contra bonam fidem fiant, in emti actionem veniant (x); sed etiam interdum propter dolum in contrahenda emtione commissum, puta si causam contractui dederit, emtio nullitate respectiva laboret (y). Tam igitur in contrahenda emtione venditione venditor dolo alienus sit (z), quam ea contracta ante consummationem in re custodienda bona fide (aa), vti bonus paterfamilias (bb), versetur. His praemissis, periclitemur in exemplis, quae propius huc spectant, quaeque non omnia adeo in promptu sunt.

B 4

Sumto

(s) l. 1. pr. de rer. permut.

(t) l. 11. r. XVII. §. 1.

(v) l. 68. §. 1. D. de contr. emt.

(x) l. 7. §. 3. de dol. mal. l. 1. §. 1. de act. emt.

(y) l. 7. pr. de dol. mal.

(z) l. 4. pr. l. 6. §. 9. l. 11. §. 15. 16. l. 13. pr. l. 21. §. 1. l. 30. §. 1. l. 39. de act. emt.

(aa) l. 68. pr. de contr. emt. l. 13. §. 16. l. 6. §. 8. l. 8. §. 1. l. 54. pr. de act. emt. l. 68. §. 2. de contr. emt.

(bb) l. 36. de act. emt. §. 3. l. de emt. l. 11. de peric. et. consum.

Sumto itaque hoc, venditorem tempore venditionis sciuisse se rem plane alienam vendere, idque emptorem ignorare; tunc venditor eum dolum, de quo doctores eum contractui causam dare aiunt, committet; contractus ex parte venditoris nullitate laborabit; emptori vel querela nullitatis vel actione empti ad interesse experiri licebit (cc). Sed ponamus, venditorem rem alteri obligatam vendidisse, hocque eum sciuisse, ignorante emptore; tunc quidem dolus contractui haud causam dedit, ast tamen tamquam incidens, ab illo praestandus est (dd).

Paulo difficilius est intellectu, quid de eo casu dicendum sit, ubi venditor venditionis tempore se rem alienam vel obligatam vendere ignorauerit, sed postea rei qualitatem compertus ignoranti emptori eam sic tradiderit. Pythius v. c. praedium, quod bona fide possidet, quodque ab omni hypothecca liberum putat, venale habet, Titio id vendit, arrha datur et perficitur contractus. Haud multo post Pythius hoc praedium Sempronio obligatum esse comperit. Venit Titius petique sibi praedium tradi, tradit Pythius reticens id Sempronio esse obligatum. Ego quidem in hac specie eum dolum inuenire non possum, qui cum eo, quem in prioribus casibus admissum esse posui, sit comparandus. Magis igitur puto hic *dolum* latere *ex re*, vindicandum non actione, sed exceptione (cc). Nemo enim est, cui non sit perspicuum, a venditore in contractu quidem perficiendo propositum laedendi abfuisse,

(cc) l. c. 30. §. 1. de act. empt.

(dd) l. c. 6. §. 9. eod.

(ee) Dissentit BURGUNDVS in tract. de euictionibus cap. 6. venditoremque in dolo malo ex proposito versari arbitratur.

fuisse, postea demum cognita laesione, eum ab hoc laedendi animo non plane alienum fieri. Exinde vero, quod hanc rei qualitatē emtorem celauerit, tam gra- uiter puniendus non est, ut doli actione plectatur; cum reticentia si liberare ab obligatione pro euictione non possit, re vero patefacta se non ad maius obstrin- gat (ff).

§. VII.

b) in negotiis lege innominati contractus initis.

Datio, quae nimirum in hisce negotiis desidera- tur (a), translationem dominii denotat (b). Quem igitur *rem dare* oportet, is alteri eam propriam faciat, seu dominium tradat necesse est. Infert hinc PAV- LVS (c): non videntur data, quae eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt. Simul autem intellectu

B 5

pro-

(ff) conf. LEYSERVS *Spec. 59. med. 1. et 2.* confer etiam l. 36. de *Verb. oblig.* et l. 2. §. 3. de *dol. mal. et met. except.*

(a) REINH. BACHOVIUS *ad TREVTLERVM, Vol. II. disp. 7. th. 4. lit. C.* HUGO DONELLVS *in Comment. ad l. 3. C. de euict. n. 3.*

(b) l. 75. in fin. *D. de Verb. oblig.* „Haec stipulatio, fun- dum Tusculanum dari, ostendit se certi esse, continet- que, ut dominium omnimodo efficiatur stipulatoris quo- quo modo. „ §. 14. *I. de action.* „ — dari cuiquam id intelligitur, quod ita datur, ut eius fiat. „ S. DE COC- CEII *in l. Contr. tit. de rev. perm. q. 2.* Cum in ver- borum obligationibus *datio* plerumque promittebatur; ea, quae in *D. de stipulatione* occurrunt, *rem sibi dari*, nobis hic argumento sunt, definituris, quae praestare de- beat is, qui ad *datiōnem* obstrictus est. Perinde enim est, vnde obligatio dandi sit orta, siue ex promissione expres- sa, siue ex negotii natura.

(c) in l. 167. pr. de *R. l.*

proclive est, quare res aliena, vitiosa et liber homo dari nequeant (d).

Ita in rerum permutatione (e) aequae ac in quolibet alio innominato contractu *res detur* oportet. De permutatione quidem addubitat EDMUNDVS MERRILLIVS (f); at ex rationibus, quae ex antea dictis satis refutantur. Eum, qui rei debitae loco rem aliam soluerit, rem alterius facere oportere, MARCIANVS (g) tradit. Re in genere donata, si species praestatur, dominium eius donator transferre tenetur, POMPONIVS (h) enim, *donari*, ait, *non potest, nisi quod eius sit, cui donatur*; id quod etiam in legato generis obtinet (i).

Haec tamen omnia non ita sunt intelligenda, ut promissor rem, si forsitan eam non propriam habeat, a vero domino, duplo vel triplo pretii redimere, ac ita promissario propriam facere cogatur, vti *Glossatores* putarunt (k): sed si dominus non est, promissario praestat id, quod eius interest, eum fieri dominum.

Et

(d) l. 103. D. de Verb. oblig.

(e) l. 1. §. 3. de rer. permut. l. fin. de cond. caus. dat. caus. n. f.

(f) in l. II. observationum, c. 13. et l. I. variantium ex CYNACIO, cap. 28.

(g) in l. 46. de solut. conf. l. 8. C. de sentent. et interloc.

(h) in l. 9. §. ult. D. de donat.

(i) l. 29. §. 3. de legat. III.

(k) vid. BVRGVNDVS in tr. de evict. cap. 3. n. 4.

Et hoc quoque est fons, ex quo deduci possit permutantis obligatio pro euiſtione. Quamuis quidem vix dici queat, in his negotiis euiſtione[m] praestari, nam praestatio euiſtione[m] solum interesse habere licere comprehendit, cum in iis etiam id quod interest rem nostram fieri petamus (l): tamen cum re euiſta vtrumque interesse coincidat, leges ei, qui pro re sua alienam accepit, ad exemplum ex emto actionis contra auctorem suum experiri permittunt (m).

Quae priore spha de dolo in venditione eiusque similibus negotiis diximus, etiam huc transcribenda sunt. Quamuis enim in his negotiis obligatio civilis, s. συναλλαγμα, a datione incipiat; tamen hoc non efficit, ut intuitu doli haec negotia ab illis discrepent. Datio enim, seu potius rei datae acceptio, non ipsa obligationem parit, sed licentiam poenitendi tantummodo excludit, facitque ut pactum non amplius sit nudum. Quocirca etiam in his negotiis, qui, dum paciscitur, ignorat, se rem alienam vel obligatam promittere, postea autem hoc compertus rem ita ignorantem tradit, non in eodem dolo versatur, ac is, qui tempore pactio[n]is hoc non ignorat. Praeterea, quod quaedam huius generis negotia, vtpote innominati contractus praeter permutationem et aestimatorium contractum, stricti iuris sint, nihil de hac nostra opinione immutat, nisi quod haec sint rescindenda, cetera vero ipso iure ob dolum contractui causam dantem corruant.

§. VIII.

(l) idem e. l. cap. 3. n. 7.

(m) l. i. C. de rer. permutat.

§. VIII.

II. De actionibus

ex his diuersis negotiis descendentibus.

Cum haec duo negotiorum genera tam in essentialibus quam naturalibus differant, diuersas quoque actiones pariant necesse est. Quaecunque negotia, quae *secundum emtionis legem contrahi* putamus, producant *actionem emti*, vel eam *saltem utilem*. Hinc v. c. cui pro pecunia res in solutum data est, competit actio emti (a); nec minus ea maritus experitur, si rem venditionis causa aestimatam in dotem accepit (b). Contra ea ex ceteris negotiis, quae *innominati contractus speciem ferunt*, actio *praescriptis verbis*, qua id quod interest, minime vero res nostra data petitur (c), descendit, modo iis per leges specialis actio haud adita sit. Inde fit, vt v. c. transactione illa actio nascatur (d), quam leges ei quoque tribuant, qui ex diuisione bonorum communium rem acceperit (e).

Immo qui sub modo donauit ager praescriptis verbis (f).

§. IX.

(a) l. 24. D. de pignorat. act. l. 4. C. de emitt.

(b) l. 16. D. de iur. dot. l. 1. C. eod. l. 52. §. 1. D. de act. emt.

(c) l. 5. §. 1. D. de praescr. verb.

(d) l. 6. l. 33. C. de transact.

(e) l. 7. C. commun. vtriusque iud. l. 14. C. famil. ercise. l. 20. §. 3. D. eod.

(f) l. 9. C. de donat.

§. IX.

III. De repetitione eius quod datum est.

In contractibus innominatis, illi, qui rem suam dederit, rem suam repetere licere, quamdiu alter a sua parte contractum haud impleuerit (a), fugiet neminem. Multo magis ei haec facultas competere debet, si alter rem quidem tradiderit, sed ea euieta sit (b); hoc enim casu etiam moderni mores ei poenitere permittunt (c). Itidem hoc in compositis ex iis negotiis obtinere putarem; sed cum pleraque eorum vel sua natura, si scilicet ab vna parte in facto consistant (d), vel propter specialem legis dispositionem, vti transactio (e), poenitentiam excludant; perpauca sunt, in quibus illa lex innominatorum contractuum seruata est. Huc v. g. pertinet, si MARCIANVS illi, cui res, in solutum pro re data, euieta est, ex veteri obligatione agere permittit (f). Eadem ratione eleganter inferit BVRGVNDVS (g), in diuisione hereditatis, aliarumue rerum communium, merito eum, de cuius portione maxima

(a) l. 3. §. 2. et 3. l. 5. pr. §. I. D. de condict. caus. d. c. n. f.

(b) l. f. eod.

(c) HERTEL in diff. de poenitentia in contractibus innom. hodie loc. non inueniente. §. 67.

(d) l. 5. §. 2. ff. de P. v.

(e) l. 33. C. de transact.

(f) l. 46. D. de solut. l. 8. C. de sent. et interlocut. Et sic inter Iurisconsultos diu agitata controuerfia de conciliatione harum legum cum ll. cit. sub lit. h. seq. facillime sopita videtur. CUIAC. lib. 19. obs. 9.

(g) c. l. cap. 14. n. 9.

maxima pars euieta fit, conditione causa data causa non secuta experiri.

Plane alia obtinent in negotiis emtionis lege contractis, in iis enim sola actio emti conceditur, qua solum interesse emtor, si iudicialiter ei res ablata est, persequitur (b).

§. X.

IV. De differentia intuitu praestationum ante euietionem.

Iam ad scopum nostrum, ad diiudicandam quaestionem, quaenam auctor, antequam res euieta sit, debeat praestare, paulo instructiores accedimus. Ex iis, quae hactenus diximus, satis perspicuum erit, etiam huius obligationis intuitu, negotia a se inuicem discrepare debere; cum in principi obligatione discrepent. Sed paulo prolixius ea explananda erit. Quocirca eam in sequentibus capitibus explicare animus est. Sed in hac explicatione ita agamus, ut, missis omnibus iis, quae *vi pacti* (a), vel *consuetudinis loci* (b), vel *aliunde* (c) mutantur, ea sola persequamur, quae tanquam

(b) l. 44. pr. de solut. l. 24. pr. de pignorat. act.

(a) v. c. in l. ult. §. 1. D. de rescind. vend. in l. 41. D. de contrah. emt. l. 113. §. ult. D. de Verb. oblig.

(b) l. 6. D. de euiet. Animaduerti, plerosque, si hanc quaestionem explanent, exceptione ex hac lege desumpta regulam iuris communis limitare. Simul autem haec legens, vix me a risu temperare possum. Praeterea enim quod exceptio ex hac lege inanis sit, ea nec sub regula iuris communis comprehenditur. Ius commune explicans consuetudines locorum non curat, quae regulam illam non limitare, bene vero eidem derogari possunt.

(c) ex Nou. 4. c. 3. Auth. Hoc nisi. C. de solut.

quam essentialia vel naturalia omnibus negotiis communia sunt, inque iis adesse praesumantur.

CAPVT II.

DE OBLIGATIONE AVCTORVM INTVITV EVICTIONIS IMMINENTIS IN NEGOTIIS EMPTIONIS LEGE CONTRACTIS.

§. XI.

Ex regula auctor in his negotiis ante rei euictionem conueniri nequit, quod aliena vel obligata res dicatur.

Ex supra dictis (§. VI.), quibus satis euictum esse arbitror, venditorem tantummodo efficere debere, vt emtori rem habere liceat, puto apparere, quibus fundamentis nitatur illa regula, *ante euictionem venditorem non posse conueniri, neque ad id quod emtoris interest, rem suam esse factam, aut obligatam non esse, neque vt rem ab hypotheca liberam praestet.* Quamdiu enim emtor rem detinet, ea vitur fruitur, de ea pro lubitu disponit: verissime non habet, quod queratur. Sibi ipsi imputet, quin per pacta, quae cuique contractui legem dant, sibi prospexerit. *Venditor, sunt verba PAVLI (a), si euicta res non sit, nihil debet.* Sin igitur aliena res venundata fuerit, neque actio ad interesse, neque actio quanti minoris, vt res tanto minus aestimetur, quanto minus valeat propter euictionis periculum, emtori dabuntur.

Prior enim, tanquam actio subsidiaria, semper principalem obligationem, eamque non adimpletam supponit; quae vero cum hic deficiat, non potest non
haec

(a) in l. i. pr. D. de rer. permut.

haec actio fundamento destitui (b). Idem dicendum est, de actione quanti minoris; licet enim euictionis periculum tanquam vitium rei spectes, pro quo tamen in legibus nusquam accipitur, tamen id abesse praestare venditor haud cogatur. Haec quidem in promptu sunt, sed paulo difficilior ea quaestio est, num venditor rem ab hypotheca liberare cogatur?

• Aiunt multi doctores, et quidem vt animaduerti, ex eo fundamento, quod hypotheca rei onus sit, cuius causa emtori actione quanti minoris experiri liceret (c). At haecenus nullam legem inueni, quae huic opinioni patrocinio sit. Vbiq̄e leges sub onere feruitutes, census, canonem, aliasue praestationes reales complectuntur (d), nusquam verò pignus. Inde non perspicio, quo pacto pignus rei onus dici queat, cum possessorem minime grauet, nec vsum rei minuat, quod tamen ab onere fieri oporteat.

Praeterea parum refert, num doctores pignus pro onere habeant, necne, sufficit nostram sententiam iuris analogia legibusque inniti. Cui non est perspicuum rescriptum *Imperatorum SEVERI ET ANTONINI?*

Qui

(b) Hoc magis per exceptionem in l. 30. §. 1. ff. de action. emt. infra explicandam, firmabitur. Postquam AFRICANVS, propter dolum ad interesse ante agi posse proposuit, quam res euicta sit, adiicit: „quamuis enim alioquin verum sit, venditorem haecenus teneri, vt rem emtori habere liceat, non etiam vt eius faciat — „ Nec CARPZOVIVS p. 2. const. 34. def. 32. a nobis dissentit, quae enim ibi tradit, cum alleg. HARTM. RISTOR. p. 3. quaest. §. n. 20. de venditore in dolo constituto intelligit.

(c) l. 41. D. de act. emt. l. 1. §. 1. l. 39. eod.

(d) l. c. 41.

Qui rem emit et post possidet, (scil. contractu ab vtraque parte consummato) *quamdiu euicta non est, auctorem suum propterea, quod aliena vel obligata res dicatur, conuenire non potest (e)*. Non immerito tamen hoc ius, per consuetudinem assiduam subinde introductum, interdum minus aequitati conuenire praetoribus visum est; nam stricto iure venditori, postquam rei vacuum possessionem tradiderat, actio venditi competebat ad pretium petendum, siue res apparuerit aliena, siue minus. Vario itaque modo Praetores, Aediles, prudentes emtori, nunquam non metuenti, se vna pretium cum re esse perditurum, imprimis si ipsi, venditorem foro cessurum esse, suboleret, succurrere studuerunt. Hinc stipulatio duplae, hinc ius retentionis, hinc satisfationes, hinc obligatio ad rem liberandam. Quae omnia nunc suo ordine explicabo (f).

§. XII.

De duplae stipulatione.

Primum itaque venditor ex *Aedilitio edicto (a)* obligatus est, *duplae stipulatione emtori cauere*. Hoc edicti caput GERH. NOODTIUS ita restituere conatus est: *Item in hisce mancipium non esse et habere licere in duplum emtori, si postulabit, cauento (b)*. Interponitur

(e) in l. 3. C. de euiction. Neruose pro hac nostra sententia differit VINC. CABOTIUS in *disputation. l. II. c. 26.* apud MEERMANN. tom. IV.

(f) Suppetit praeterea emtori illud in foro notissimum *prouocationis remedium* contra quemlibet, qui sibi ius in re emtoris esse contendit.

(a) l. 28. l. 31. §. 20. de *Aedilit. edict.* l. 37. §. 1. de *euict.* l. 5. pr. de P. O. FRANSKIUS in *Comment. ad tit. de aedil. edict. n. 12.*

(b) in *Comment. ad tit. de aedil. edict.*

nitur autem haec duplae stipulatio ideo, vt ex ea actio fiat, atque hinc ab VLPIANO (c) inter *stipulationes praetorias* et quidem *cautionales* refertur. Consistit haec cautio in sola repromissione (d), ac, quoniam plerumque difficilis probatio est, quanti cuiusque interfit, aequae ac ceterae praetoriae stipulationes certam summam comprehendit (e), quae tamen duplum pretii haud excedat oportet (f).

Per hanc igitur stipulationem venditor cauet, se velle duplum pretii in casu euictionis emtori praestare (g). Interponitur ea tamen non de quavis contempibili re, de ea enim simplex tantum repromittitur; sed his rebus, quae sunt pretiosiores (h).

Hanc igitur cautionem emtori a venditore, etiam multo post adimpletam emtionem, petere licet, quamuis ea in contractu non fuerit promissa; ea enim, quae sunt

(c) in l. 1. §. 2. de *stipulat. praetor.* nonnunquam refertur inter *iudiciales*, l. 5. pr. D. de F. O. inde quoque *communis* audit.

(d) l. 1. §. 8. D. de *stipulat. praet.* l. 37. pr. l. 56. pr. D. de *euictio.* Repromittere dicitur, qui suo nomine cauet, *satisdare*, qui alieno, l. 1. §. 6. D. de *stipul. praetor.*

(e) l. fin. de *stip. praet.*

(f) l. 44. D. de *act. emt.* l. vii. C. de *sent. quae pro eo quod inter.* In hoc duplo vna pretium comprehenditur, CUIACIUS in *tract. Vl. ad African.* ad l. 24. de *euict.* Pacto tamen ultra quidquam promitti potest, l. 56. pr. de *euict.*

(g) Formulam restituere conati sunt CUIACIUS *loc. cit.* et GERH. NOODTIUS in *Comment. ad tit. de euict.*

(h) l. 37. §. 1. de *euictio.*

funt moris et consuetudinis, in bonae fidei iudiciis debent venire (i). Hinc VLPPIANVS (k), *emptori duplam*, ait, *promitti a venditore oportet, nisi aliud conuenit*; et PAVLVS (l): *si dupla non promitteretur, et eo nomine agatur, dupli condemnandus est reus*. Quae cum ita sint, venditor obligationi suae ex venditione nondum satisfecit, quamdiu de euictione haud repromisit; emptorique actio emti integra est (m), qua sibi repromitti petat, immo si pretium nondum soluerit eoque nomine conueniretur, venditorem exceptione nondum adimpleti contractus repellat (n). Plura quidem adhuc praecipere de duplae stipulatione possem: sed hoc vnicum tantum annotare iuuat, saepissime in iure nostro (o) casus inueniri, vbi expressum pactum venditioni adiectum fuerit, ne cautio duplae praestaretur.

§. XIII.

De euictione imminente in limine contractus.

Dicitur *euictio in limine contractus imminere*, si, ante quam pretium solutum sit, emptor rei emtae intuitu reali actione, siue rei vindicatione, siue hypothecaria, aliaue conueniatur (a). Suppeditat hanc defini-

C 2

tionem

(i) l. 31. §. 20. *de Aedilit. edict.*(k) l. 37. *pr. de euict.*(l) l. 2. eod. conf. WAECHTLERVS *in recitationibus ad tit. de euict. h. l.*(m) l. 37. §. ult. eod. l. II. §. 8. *de act. emt.*(n) *arg. l. 16. in f. D. de cond. caus. d. e. n. f.*(o) l. II. §. 15. *de act. emt. l. 72. pr. de contrah. emt.*(a) IO. VLK. DE CRAMER *Observat. tom. II. p. l. obs. 438.*

tionem rescriptum *Impp. DIOCL. ET MAXIM. (b)*:
Si post perfectam venditionem, ante pretium numeratum rei venditae mota fuerit quaestio, vel mancipia proclament in libertatem, cum in ipso limine contractus imminet evictio, —. Primum itaque requiritur, litrem esse motam, seu actionem institutam esse, qua emtori rei ablatio meruenda sit (c). Comminatio litis haud sufficit (d), sicuti contrario litis contestatio non desideratur (e). Non immerito tamen hocce interpretes ad quaestionem dominii vel pignoris, si ex chirographo de valida constitutione eius non satis apparet, restringunt; sin autem ex eo statim omnia capita liquent, etiam nudam denunciationem efficere defendunt, vt evictio in limine contractus imminet (f). Deinde supponimus, pretium esse nondum solutum, ad hoc enim vnice respicitur. Existit tamen hic dubitatio, si pretium in aliud debitum sine delegatione novatum sit; cum iure stricto antiqua obligatio, facta novatione soluta sit (g). Sed cum haec nova obligatio iure praetorio per doli exceptionem, tempore novationis incognitam, infirmatur, magis puto etiam in hoc casu evictionem in limine contractus imminere (h).

§. XIV.

(b) l. 24. C. de evict.

(c) Cogit inde CARPZOVIVS p. 2. c. 34. def. 34. evictionem haud imminere in limine contractus, si ex iure futuro agatur.

(d) CARPZ. c. l. def. 32.

(e) BVRGVNDVS in tr. de evict. cap. 71. n. 4.

(f) idem cit. loc. n. 6.

(g) l. 18. D. de novation.

(h) l. 12. D. eod. Immo HARTM. PISTORIS l. 3. quaest. §. n. 4. idem de novatione cum delegatione defendit.

§. XIV.

De retentione pretii propter euictionem in limine contractus imminentem.

Imminente sic in limine contractus euictione leges emtori *pretium retinere* permittunt, venditoremque illud ante petentem, quam fideiussores ob euictionem constituerit, vel rem ab hypotheca liberauerit, *exceptione doli mali* summouere (a). Extat de hac re elegans PAPIANIANI *responsum* (b): *Ante pretium solutum dominii quaestione mota, pretium emtor solvere non cogetur, nisi fideiussores idonei a venditore eius euictionis offerantur.* Ita quoque Impp. DIOCLETIAN. et MAXIM. *Eutyebio rescripserunt* (c); cuius rescripti verba sunt haec: *Si post perfectam venditionem, ante pretium numeratum, rei venundatae mota fuerit quaestio, vel mancipia vendita proclamant in libertatem, cum in ipso limine contractus immineat euictio, emtorem si satis ei non offeratur, ad totius vel residui pretii solutionem non compelli iuris auctoritate monstratur.*

Hoc *ius retinendi pretium* iis omnibus requisitis gaudere, quae leges ad tuendam euictionem desiderent, vix puro, quemquam inficias ire (d). Nam quod ad *causam* huius iuris attinet, ex eadem causa obligandi venit, qua alter rem petit, ita, vt, si emtor venditori pretium traderet, possit hoc contrario iudicio repetere.

C 3

Nec

(a) CARPZOVIVS p. 2. *consti.* 34. *def.* 31. D. MEVIUS *parte* 7. *decis.* 101.(b) in *l. penult.* §. 1. D. *de peric. et comm. rei vend.*(c) in *l. 24.* C. *de euict.*(d) *conf. Perill.* G. L. BÖHMERS *Diss. de iure retentionis* §. 10.

Nec minus huic iuri *titulus* haud deficit, descendit enim ex praetorio iure, quod inde quoque emtori praesidium per realem doli mali exceptionem praebuit (e). Etenim quidem negari nequit, venditori stricto iure competere actionem ad pretium petendum, nam plane suae obligationi traditione rei, cautione pro euictione et purgatione de dolo satisfecit (§. VI.): attamen contra aequitatem agit, dum petit quod mox rediturus est (f).

Retinet igitur emtor pretium, etiam totius rei, licet pro parte tantum rei euictio immineat, ita, vt pluribus rebus vno pretio venundatis, propter vnus euictionem imminentem ceterarum pretium recte retineri mihi videatur. Hoc enim casu vna emtio, atque vnum pretium adest (g), obligatio ad pretium soluendum indiuidua est, nec singularum rerum pretia singulis actionibus petere, venditori licet. Non percipio, quo pacto quidam defendere valeant, emtorem tantummodo partem pretii, pro quantitate partis, cuius euictio immineat, retinere posse (h). Quemadmodum enim propter onus rei venundatae inhaerens exceptio nondum

(e) l. 5. C. de euict. l. f. §. 2. D. de dol. mal. except.

(f) Lubens igitur in LEYSERI, spec. 239. sententiam discedo, hanc exceptionem euictionis imminentis differre ab exceptione nondum adimpleti contractus. Hoc enim casu, auctori existentia iuris agendi inficiatur; illo vero, supposita hac iuris agendi existentia, actio instituta tantum infringitur, l. 12. de dol. mal. exc. Quod et in causa est, quare hac exceptione nondum adimpleti contractus onus probandi in auctorem transferatur; in illa vero reus actoris partibus fungi debeat.

(g) l. 34. pr. D. de Aedil. edict.

(h) SILLEM c. l. §. 25. BVRGVNDVS c. l. c. 71. n. II. et 12.

nondum adimpleti contractus venditori obmoueri potest; ita quoque haec exceptio; imprimis, cum emptoris interesse ad euictionem vsque incertum ac venditori integrum sit, praesertim cautionibus illud petere.

Alia tamen obtinent, si plures res, singulis certo pretio constituto, simul venierint. Propter alterutrum earundem euictionem imminente, ceterarum rerum pretia denegare haud fas est; tot enim sunt stipulationes (i), tot actiones pro euictione (k), quot res sunt traditae (l). Nec quicquam mutatur, quamuis vnus euictio ceteris praecudicium afferat; pro euictione enim, non pro redhibitione, satisfatur (m).

Hocce pretium emptor tamdiu actori denegat, quamdiu ei pro euictione imminente nondum fuit satisfidatum. Immo si euicentis ius liquidum sit, plane non cogatur, illud soluere; sed potius cum interesse a venditore resarciendo compensetur. Quomodo enim is, de cuius damno constat, periculo cautionis sese subiicere adigatur (n)? cum, teste POMPONIO (o), plus sit cautionis in re quam in persona.

C 4

Prac-

(i) l. 32. pr. de euict.

(k) l. 72. eod.

(l) ANT. FABER in Codice Sabaudico, lib. 8. tit. 31. def. 10.

(m) l. 34. §. 1. de Aedit. edit.

(n) arg. l. 1. in fin. l. 3. pr. D. v. in poss. legat. eat. l. 7. §. fin. D. de damno infecto.

(o) in l. 25. de reg. iur. Eandem sententiam defendunt SILLEM. l. §. 18. FRANSKIVS c. l. n. 735. CARP. ZOVIVS p. 2. const. 34. def. 37.

Praestitis demum fideiussoribus, vel re ab hypotheca liberata, emtor nullo modo pretium actori recufare potest, sed id vna cum vsuris soluere debet. De vsuris quidem, sunt, qui addubitent, cum emtor in mora haud fuerit (p). Sed magis mihi eorum sententia placet, qui, quamuis emtor in mora haud fuerit, tamen eum vsuras pretii pendere debere aiunt (q). Hoc enim casu obligatio soluendi vsuras non ex mora, sed fructuum perceptione fluit (r). Quum autem lis mora emtorem hac facultate, percipiendi rei sibi traditae fructus non priuat; consequitur, eum retentionem pretii ab obligatione eiusdem vsuras soluendi non liberare.

§. XV.

De satisfactione pro euictione imminente praestanda.

Venditor emtori pro euictione satisfacere non obligatur. Non optime modo haec regula cum indole venditionis conuenit, sed etiam in plurimis expressis legibus fundatur. Sufficiet VLPIANO huius rei testimonium denunciare, qui ad *Edictum* (a) ita loquitur: *Illud quaeritur, an is, qui mancipium vendidit, debeat fideiussorem ob euictionem dare? quem vulgo auctorem secundum vocant; et relatum est, non debere, nisi hoc nominatim actum sit.* PAVLVVS ad edictum *Acidi-*

(p) l. 40. D. de reb. credit.

(q) FRANSE. c. l. n. 736. et 737. CARPE. p. 2. conf. 34. def. 38. STILLEM c. l. §. 19. SAM. DE COCCEII c. l. tit. de act. emt. quaest. 17.

(r) S. DE COCCEII c. l. quaest. 16. luculente hoc ex l. 13. §. 20. D. et s. C. de act. emt. probauit.

(a) l. 4. D. de euiction.

Aedilium curulium, vulgum aliter opinatum esse, refert, sed falsam esse eius opinionem (b).

Vnicam solam exceptionem haec regula patitur, in casu, si evictio in limine contractus imminet (c). Non quidem in hoc casu leges emptori actionem concedunt, qua petat fideiussores pro evictione, sed ei permittunt pretium retinere, ac venditorem opposita *exceptione doli ad satisfidandum adigere* (d). Hinc si venditor sibi pretium solui velit, prius eum emptori pro evictione, siue e dominio, siue pignoris iure, siue alio iure reali, imminente satisfidare oportet.

Quum itaque leges venditorem haud simpliciter obligent ad satisfidandum, sed ipse sibi hanc necessitatem imponat: FRANSKIVS (e) hanc satisfidationem pro *voluntaria* cautione habet (f).

Hinc effici puto, vt ne locuples quidem, omnibusque sufficientibus bonis instructus ab hac cautione

C 5

libe-

(b) l. 56. pr. eod.

(c) vid. ll. §. *prae. all.* Ex alio fundamento, quam venditionis indole descendit debitoris obligatio ad cautionem, quam potest, creditori praestandam, qui aliquid ex bonis eius in solutum accipere cogitur, *Auth. hoc nisi C. de solut. Nou. 4. c. 3.* Ceteras exceptiones de regula nostra, quas vulgo interpretes proferre solent, nimirum ex l. 4. *C. de precib. Imp. off.* et l. 1. *in f. C. de bon. matern.* solide refutauit HARTM. PISTORIS in *Quaest. iur. l. 3. quaest. 5. n. 17 seqq.*

(d) CARPZOVIVS p. 2. *const. 34. def. 31.*

(e) c. l. n. 729-733.

(f) l. 7. §. 1. *D. qui satisfid. cog.*

liberetur. Iura enim nostra, emtorem ad pretium solvendum non aliter teneri, volunt, quam erga idoneos fideiussores pro evictione. Sunt, qui, venditores locupletes ad nudam repromissionem admitti debere, argumentis ex aequitate desumptis defendant (g). Sed horum opinio non legibus modo, sed et ipsa iis ficta aequitate destituta est. Si nimirum illas intueamur, non meram *cautionem*, sed *satisfactionem* h. e. talem cautionem, quae sit fideiussoribus, requirunt (h). Indubia est *Impp. DIOCL. et MAX. (i)* sententia: *emtorem, si satis ei non offeratur, ad pretii solutionem non compelli.* Nec minus *PAPINIANVS (k)*: *emtorem non cogi, ait, pretium solvere, nisi fideiussores idonei — offerantur.* Contra tam perspicuas leges quidquam moliri, nefas puto. Nec profecto, qui fortunae ludibria non ignorat, quae in dies fere mutantur, mihi opponet, in magna bonorum affluentia, satis adesse securitatis, ac ideo cit. leges cessare, cessante earum ratione. Si denique aequitatem spectes, facile quilibet perspiciet, maiorem aequitatem pro emtore militare, quod beneficio, quod leges ei tanquam remedium securitatis tribuant, haud priuatur, et loco eius minore securitate, quae iam aliunde ei praestetur oporteat (§. XII.), contentus esse iubeatur (l).

Quod

(g) *SILLEM c. l. §. 21. PETR. HEIGIVS in quaest. Jur. qu. 36. n. 23. MEIVVS p. 6. dec. 36.*

(h) *conf. FRANSKIVS in comm. ad tit. qui satisd. cog. n. 7. seqq.*

(i) *in l. 24. C. de evictio.*

(k) *in l. penult. §. 1. de peric. et comm. rei vend.*

(l) *Assentiuntur nobis FRANSKIVS c. l. 724. BRVNNE-MAN. ad l. 24. C. de evict. n. 5. HARTM. PISTORIS c. l. q. 6. n. 9. seqq.*

Quod qualitatem huius cautionis attinet, iure quidem Romano non, nisi daris fideiussoribus, fieri poterat. Praeterea, quod hoc e citatis legibus luculenter appareat, possem illud multis argumentis demonstrare, tum quod in foro Romano vix alia cautio, quam fideiussoria admitteretur (*m*), praecipue si pro incerto debito cauendum esset, tum, quod ea semper pignoribus vtilior sit, dum in ea actio ad consequendam solutionem sit expeditior (*n*). Ast cum hodie in foris nostris hae subtilitates Iuris Romani non attendantur, et in *cautionibus praetoriis etiam pignoribus* caueatur (*o*), vix operae erit, diutius in hac re commorari.

Intuitu *quantitatis* huius satisfactionis admodum doctores dissentiunt. Quae controuersia vt eo melius intelligatur, hoc tantummodo praemoneamus; hic *non satisfari pro pretio* ab emtore soluendo, seu quantitatem satisfactionis non ad pretii soluendi quantitatem exigi debere; sed hic *pro euictione satisfari* (*p*). Sub *euictione* vero hoc loco id intelligimus, quod emtoris interest, rem sibi euictam non esse (*q*). In hoc significato euictio interdum rei pretium ad duplum vsque cum egredi possit; perspicuum est, quam incerta sit venditoris obligatio pro euictione. (*r*).

Iam

(*m*) l. i. §. 5. l. 7. de praetor. stipul.

(*n*) ANT. FABER in Cod. Sabaud. l. 8. tit. 31. def. 11.

(*o*) MEVIUS p. 8. des. 353. FRANSKIUS c. l. n. 727.

(*p*) ceu patet ex l. c. pen. §. 1. de peric. et comm.

(*q*) Sic IULIANVS dicit, *euictionem restituere* in l. 39. de euict.

(*r*) l. 70. D. eod.

Iam age, videamus, quid doctores de huius satisfationis quantitate differant. Primum nobis obuersantur, qui eam cautionem non pro eius rei modo euictione, cuius pretium retineatur, sed ceterarum rerum quoque, quae vna sint venditae, quarumque pretia iam soluta sint, praestandam esse, defendunt (s). Sed ab omni iuris analogia hi aberrare mihi videntur, adeo, vt vix refutari mereantur; quo enim pacto fideiussores propter rei euictionem petere possunt, cuius pretium ne retinere quidem valeam (vid. §. praec.)?

Magis igitur veritati accedunt, qui pro eius rei, cuius pretium retinetur, euictione imminente fideiussores dando esse, putant. Sed nec hoc loco sibi interpretes constant. Quidam (t) *generalem* pro quacunque euictione satisfationem desiderant; alii (v) vero *specialem* pro ea sola euictione, quae imminet, sufficere defendunt. Posterior harum sententiarum non solum cum ipsis legibus perspicuis, earundem quoque argumentis optime conuenit. PAPINIANVS (x) non contra quascunque euictiones, quae contingere possunt, fideiussores requirit, sed *eius euictionis* tantum, quae in limine contractus imminet. Cum scilicet propter hanc solam euictionem pretium possit retineri,

(s) vid. BVRGVNDVS, c. l. c. 71. n. II.

(t) CARPZOVIVS p. 2. const. 34. def. 31. n. 5. HARTM. PISTORIS c. l. quaest. 6. n. 5. 6.

(v) IAC. CVIACIVS in Papiniano ad c. l. penult. de iur. et com. MVDAEVS in Commentario ad tit. D. de action. emt. cap. quomodo de euictione cauendum. n. II. FRANSKIVS c. l. n. 738-740. BVRGVNDVS c. l. n. 10. SILLEM c. l. §. 24.

(x) in c. l. penult. §. I. de pericul. et comm.

retineri, par est, ut effectus causae suae respondeat, nec ob aliam euictionem satisfactio petatur, ac ob quam pretium retineatur. E contrario propter futuras euictiones, quae in limine contractus non imminet, pretium retineri nequit; hinc deficit emtori remedium fideiussores petendi, doli nimirum exceptio. Equidem dissentientes pro sua opinione proferunt, ex hac lite oriri contra venditorem praesumptionem, eum non adeo bona egisse, ac proinde emtori metuum, plures alios fore, qui sibi litem moturi sint. At si hoc esset verum, quod tamen nemo, res magis quam verba cogitare assuetus concedet, emtor non ad fideiussores euictionis ageret, sed potius ad id, quod sua interfit, dolum non esse admissum. Incassum quidam ad *SCAEVOLAM* prouocant in *l. ult. §. 1. D. de rescindenda vendit.* Sed cuiuslibet eam perlegenti, eamque iudicio certo ponderanti, statim animaduertet, eam non de fideiussoribus ex lege praestandis, sed de iis loqui, quos venditor pacto praestare promiserit: tuto igitur eius ulteriore explanatione possum superfedere (y).

§. XVI.

De obligatione venditoris ad rem ab hypotheca liberandam.

Sectione praecedente exposuimus, in quonam casu venditorem fideiussores praestare oporteat.

Iisdem fere principiis, obligatio eius ad *rem ab hypotheca liberandam* innititur. Potest quidem emtor, etiam in hoc casu, si lis mota incerti exitus est, fideiussores eius euictionis petere, imminet enim euictio in limine contractus. At si de hypotheca liquido constat, puta v. c. ex chirographo, magis venditorem pre-
tium

(y) *SILLEM c. l. §. 12.* hac in re nobis otium fecit.

tium petentem *doli exceptione* remoueat, et sic indirecte rei liberationem impetret, vti fideiussores. Immo legislatoribus haec exceptio haud sufficere visa est, sed praeter eam, emptori in eodem casu, si nimirum ante rei venundatae obligationem compertus est, quam pretium pro ea soluit, *actionem ex emto* dederunt, qua rei liberationem petere possit.

Omnis haec doctrina fundatur in *rescripto Imperatoris ANTONINI*, quo *Petroniae* ita rescripsit (a): *Ex his praediis, quae mercata es, si aliqua a venditore obligata, et necdum tibi tradita* (h. e. si contractus ab viroque contrahente nondum consummatus est,) *sunt: ex emto actione consequeris, vt ea a creditore liberentur. Idem etiam fiet, si aduersus venditorem ex vendito actione pretium petentem doli exceptionem opposueris.* Ex natura rescriptorum hocce specialem casum supponit. *Petronia* praedia emerat, ac perfecto, sed ab ytraque contrahentium parte nondum per rei traditionem, pretiique solutionem consummato contractu, rem venundatam obligatam deprehenderat. Quaesitum igitur fuit, quo pacto sibi emtrix propter rei obligationem prospiciat? Permittit illi imperator ANTONINVS venditorem conuenire, non propterea quod ei nondum res sit tradita, sed quod pretium nondum pependerit, sicque ei in limine contractus euictio immineat. Ad traditionem enim, num ea facta sit, necne, imperatorem non respexisse, SCAEVOLA l. 7. *Digestorum* (b) testatur; refert ibi, marito dotem venditionis causa aestimatam *datam esse*, et postea eum comperisse praedium esse obligatum. Competere, ait Iureconsultus, marito ex emto actionem aduersus heredem

(a) in l. 5. C. de euict.

(b) in l. 52. §. 1. de action. emf.

redem focerī, vt praedium a creditore lueret, et marito liberum praestaret. Ecce ipsa SCAEVOLAE verba: *Praedium aestimatum, in dotem a patre filiae suae nomine datum, obligatum creditori deprehenditur: Quaesitum est, an filius, qui haereditatem patris retinet, cum ab ea se filia abstinisset, dote contenta, actione ex emto teneatur, vt a creditore lueret, et marito liberum praestaret? Respondit teneri.*

Age scrutemur, quam decidendi ratione Iureconsultus vius sit. Certum est, cum hoc negotium tanquam emtionem intuitum esse, cum maritus praedii in dotem dati dominus factus soluto matrimonio pro eo pretium soluat. Apparet hoc inde, quod heredem ex emto actione teneri putat. Etiam verum est, SCAEVOLAM non ad rei factam traditionem respexisse, alias enim emtori ex emto actionem asserere requiisset; multo ante enim erat traditio facta. Nullam igitur aliam rationem habere potuit, quam eam, quod pretium nondum solutum fuit, rationem, quam optime cum ceteris venditionis legibus convenire probauimus. Sed obiiciat mihi quisquam, dum imperator Petroniae in altero casu, quo pretium nondum solutum sit, actionem concesserit, in altero, si pretium iam solutum sit, eam exclusisse. Omnino in altero casu actionem exclusit; corrigit enim hoc rescriptum ANTONINI pro parte, illud *Impp. SEVERI et ANTONINI* (§. XI.) quo emtori ante euictionem actionem denegant, qua rei liberationem petere queat. Sed legem correctoriam extra limites non extendendam esse, omnibus notum est.

Non potest itaque non eorum theoria male cohaerere, qui tradunt hanc obligationem ad rem liberandam a traditione nondum facta pendere (c), ita, vt emtor,

(c) BVRGYNDVS c. l. cap. 47. n. 2. SILLEM §. 14. c. l. et plures alii, more consueto ab iis allegati.

emtor, quamvis pretium iam soluerit, contra venditorem, qui mercem nondum tradiderit, possit experi. Pugnatur haec opinio cum theoria modo a nobis ex luculentissimis legibus euicta. Pugnatur cum omnibus regulis interpretandi principum rescripta. Pugnatur cum illo SCAEVOLAE loco, qui maritum praedium iam tenere refert, et tamen rei liberationem petere, ei integrum esse ait. Et verissime validiora argumenta, quam ea sunt, si opinio quaedam cum iuris analogia et maxime perspicuis legibus pugnat, nemo poterit invenire. Quod plures sint, qui hanc opinionem defendant, eius falsitati patrocinio esse nequit. Iuridicae enim veritatis nemo doctorum auctor esse potest, sed ipsae leges eius intuitu auctoritatis obnoxiae manent.

Sunt denique (d), qui, etiam multo post emtionem consummatam venditorem de re liberanda ab hypotheca teneri velint. Et hi in SCAEVOLAE citato loco praesidium quaerunt. Sed tantum abest, ut iis SCAEVOLA patrocinio sit, ut nostrae potius opinionis non levis auctor sit.

§. XVII.

De actione ex emto propter dolum a venditore commissum.

Ostendimus supra (§. VI.) *dolum a venditore abesse oportere*, propterque eum emtori datam esse actionem, qua id, quod sua intersit dolum non esse commissum, petere queat. Magis proficua est haec actio, quam illa, quae de euictione datur. Praeterea enim, quod haec per suam naturam ante non competat, quam emtori quid absit, illa vero emtor etiam ante queat experi

(d) Heigius c. l. n. 94.

experiri (a); cum nimirum dolus, quamuis nouam ad euictionem praestandam obligationem non pariat (b), tamen efficiat, vt venditor citius possit euictionis nomine conueniri: Etiam hac in re illa huic praestat, quod in illa interesse emtoris duplum rei pretii excedere possit (c), in hac vero ei vltra duplam pretii a venditore nihil praestetur (§.XII.). Omnis huius actionis natura perspicua est ex AFRICANI verbis (d), quae adscribere iuvat: *Si sciens alienam rem ignorantibus vendideris: etiam prius quam euincatur, utiliter me ex emto acturum putauit in id, quanti mea interest, meam esse factam. Quamuis enim alioquin verum sit, venditorem hactenus teneri, vt rem emtori habere liceat, non etiam, vt eius faciat, quia tamen dolum malum abesse praestare debeat, teneri eum, qui sciens alienam, non suam ignorantibus vendidit. Idem est maxime, si manu-missuro, vel pignori daturus vendiderit.* Verba huius legis posteriora, cetera enim ex supra dictis satis perspicua sunt, exempla nobis suppeditant, in quibus emtoris permultum interest, sibi a venditore non esse impositum, quod nempe in iis emtorem dominum rei esse oporteat. Seruus enim alienus manumitti non potest, nec res aliena oppignorari.

Excussimus supra (§.VI.) varios doli casus, qui accidere possunt in venditione. Facili negotio perspicies,

(a) l. 4. pr. de act. emt.

(b) Maxime enim differt, dolum praestari, et euictionem praestari; iis enim in casibus, vbi euictio non praestatur, dolum malum tamen abesse praestari debet, v. c. in l. 6. §. 9. de act. emt. et in l. 1. C. de iur. dos.

(c) l. 13. pr. D. de act. emt.

(d) l. 30. §. 1. cod.

D

cies, non in omnibus iis casibus hanc doli actionem obtinere, sed in iis tantum, si dolus malus in *perficiendo*, ut aiunt leges, contractu admissus sit. Si enim nobis concedas, quodque concedendum, ut arbitramur, probauimus, verum esse, quod venditor, si contracta emtione venditione ante eius consummationem rei qualitatis certior factus, ignorantem emtori rem sic tradiderit, in *dolo ex re* versetur; nec inficias ire potes, nullum esse huic doli actioni aduersus venditorem locum. Facit huc, quod ipsas leges agnoscere, perspeximus, venditorem pretium petentem doli exceptione repelli, si immincat euictio.

§. XVIII.

De conclusione huius capituli et cautelis.

Haec sunt exceptiones a regula illa, venditorem ante rei euictionem conueniri non posse, quod res aliena vel obligata dicatur. Sunt vero solae, et magnus mihi erit Apollo, qui praeter eas aliam validis argumentis proferre poterit. Cautus hinc emtor sibi non duplum pretii modo et amplius pro euictione stipulabit, ut difficili onere probandi id quod interest leuetur; sed etiam, ut intuitu euictionis praestationis securus reddatur, pro ea sibi hypotheca omnium venditoris bonorum caueri, immo etiam in casum, si res forsitan obligata deprehenderetur, venditorem eam ab hypotheca liberare velle, sibi promitti, curabit (a).

(a) Easdem cautelas suavit BERGERVS in *oeconomia iuris*, l. III. c. VIII. §. V. n. 1.

CAPVT III.

DE OBLIGATIONE AVCTORVM INTVITV EVICTIONIS IMMINENTIS IN NEGOTIIS INNOMINATI CONTRACTVS LEGE CONTRACTIS.

§. XIX.

Si auctor rem alienam vel obligatam tradidit, accipienti ad interesse tenetur.

Omnia haec negotia *dationem* requirunt, nec auctoris obligationi suae satisfacit, nisi rem dederit, id est, accipienti propriam fecerit (§. VII.). Ex hoc unico principio, satis, vt arbitramur, a nobis probato, cetera omnia necessario consequuntur. Merito cum BACHOVIO (a) hinc inferimus, in hisce negotiis, accipientem non necesse habere, casum euictionis expectare, sed quam primum compertus sit, rem alienam vel obligatam sibi traditam esse, conuenire auctorem posse, non propterea, quod rem sibi habere haud liceat, sed quod debitum nondum sibi soluerit. Et hoc est in causa, quare leges in hisce negotiis, alteri contrahenti, cui aliena res vel obligata tradita sit, post traditionem, adhuc integrum esse aiant, antiqua actione rei *dationem* petere. Vbi enim obligatio nondum est soluta, ibi adhuc actio competit, nec alter ab obligatione censetur liberatus. Optime hanc rem nobis VLPIANVS (b) testatur, qui ad edictum ita loquitur: *Etiam circa stipulationem et ex testamento actionem, si res tradita fuerit, quae debebatur, quamdiu aliquid iuri rei deest, adhuc tamen ipsa res petenda*

D 2

est

(a) ad Treutlerum Vol. II. disp. 7. th. 4. lit. C.

(b) in l. 27. D. de solutionibus.

est: ut puta, possum fundum petere, licet mihi traditus sit, si ius quoddam cautionis supererit. Idem censet POMPONIVS lib. XXII. ad Sabinum (c), si obligata res tradita est: Si rem meam, ait, quae pignoris nomine alii esset obligata, debitam tibi solvero, non liberabor: quia auocari tibi res possit ab eo, qui pignori accepisset. Et CELSVS (d): si hominem, ait, in quo vsusfructus alienus est, vel qui erat pignori Titio obligatus, noxae dedisti: poterit is, cui condemnatus es, tecum agere iudicati, nec expectabimus, ut creditor euincat. Sed si vsusfructus interierit, vel dissoluta fuerit pignoris obligatio: existimo processuram liberationem. Tandem MARCELLI, iureconfulti Proculianorum suo tempore acerrimi, verba (e) adiciere iuvat: §. 5. Qui hominem debebat, Stichum, cui libertas ex causa fideicommissi praestanda est, soluit: non videtur liberatus: nam vel minus hic seruum dedit, quam ille, qui seruum nondum noxa solutum. Num ergo et si Vispellionem, aut alias turpem dederit hominem, idem fit? Et sane datum negare non possumus. Sed differt haec species a prioribus: habet enim seruum, qui ei auferri non possit. §. 6. Promissor seruum debet hominem solvere, quem si velit stipulator, possit ad libertatem perducere.

Supponimus tamen hic, quod per se intelligitur, certum esse et liquido constare, rem esse alienam vel alteri obligatam, quod mox ex re iudicata demum, mox aliunde, v. c. ex chirographo, quod de rei obligatione confectum est, constare potest.

Efficitur

(c) in l. 20. eod.

(d) in l. 69. eod.

(e) in l. 72. §. 5. et 6. eod.

Efficitur ex his, ut is, qui rem alienam pro tali acceperit, quae dantis propria fuerit, aduersus dantem vel *actione praescriptis verbis*, qua id quod sua interest, rem alienam sibi non datam esse, persequatur (*f*), vel *condictione causa data causa non secuta*, quod in quibusdam negotiis fieri potest (§. IX.), experiri valeat. Nec minus denique rem datam *ab hypotheca liberari* ab auctore ei perere licebit.

Apparebit igitur ex his, quam maxime haec in-nominati contractus lege contracta negotia ab illis venditionis lege contractis discrepent, et quam necessarium sit, ea accurate secerni.

Praeter has actiones, quas perspeximus ei competere, qui alienam vel obligatam rem acceperit, ei quoque cetera remedia competunt, quibus leges emtori, rem alienam vel obligatam sibi traditam esse animaduertenti, prospexere. De quibus, quamquam intellectu procliuia sunt, tamen hinc inde pauca m-nenda videntur.

D 3

§. XX.

(*f*) Citatae quidem leges ita rem exponunt, quasi is, cui aliena res data est, veterem actionem sic instituere necesse habeat, ut sibi res plane tradita non sit, eaque rem ita petere, ut sibi eam auctor omnimodo propriam faciat. Atque ita has leges Glossatores intellexerunt. Minime vero eas sic interpretandas, sed de interesse, rem alienam non datam esse praestando, intelligendas esse argumento est *l. 33. D. Locati*; ubi Ictus AFRICANVS pari modo de actione ex conducto locutus, verba in hanc rem temperat.

§. XX.

De duplae stipulatione.

Quo pacto duplae stipulatione emtori caueatur, vidimus supra: competeat emtori actio ex emto, vt sibi repromitteretur. Talem actionem etiam in hisce negotiis contrahenti leges exposuerunt, quae tamen pro eorum natura mox actio praescriptis verbis (a), mox alia est (§. VIII.). Eleganter haec probant VLPIANI verba, quae ex l. 27. de solut. §pho praec. adscripsimus. Idem nos SCAEVOLA (b) docet, qui in lib. 13. quaestionum ita scribit: *Qui fundum sibi aut Titio dari stipulatur, quamuis fundus Titio traditus sit, nihilominus petere fundum potest, vt sibi de euictione promittatur.* Immo CELSVS (c) rem datam reperi conditione causa data causa non secuta posse iudicat, si alter pro euictione cauere nolit: *Si tuus est Stichus, sunt verba eius, et pro euictione eius promittere non vis, non liberaberis quo minus a te pecuniam repetere possim.* Quae verba simul sunt argumento, alteri, quamdiu mihi pro euictione non repromiserit, exceptionem nondum adimpleti contractus obstare,

§. XXI.

De retentione pretii et satisfactione.

Quae supra (§. XIV. XV.) de iure retinendi premium propter euictionem in limine contractus imminuentem, et satisfactione pro hac euictione exposuimus, simpli-

(a) conf. MVDAEVS in Commentario ad tit. D. de action. emr. Cap. VI. de euictione caueatur.

(b) in l. 131. de V. O.

(c) in l. ult. D. de cond. caus. dat. caus. n. fer.

simpliciter huc erunt extendenda. Quamvis enim in his negotiis contrahens, cui rem alienam vel obligatam datam esse, si certum sit, statim possit ad interesse, se factum esse dominum, agere; tamen haec obtinere nequeunt, si adhuc incertum est, num alter obligationi suae satisfecerit, necne. Quocirca ei, in hoc praetorio remedio retentionis rei, auxilium quaerendum est.

§. XXII.

De dolo.

Quod ad dolum attinet in hisce negotiis admissum, idem de eo monendum puto, quod de ceteris dictum est, eius nimirum intuitu haec negotia ab illius venditionis lege contractis non discrepare. Supra (§. VII.), ut arbitror, probatum dedi, idem dolum efficere in hisce negotiis, ac in venditione: non potest igitur non hoc loco iis in casibus actionem parere, in quibus ibi ex eo actionem oriri perspeximus.

APPENDIX.

Dum haec scribebamus, veriti sumus, ne sint multi, qui nos inutilis et male consumtae operae in tradendis iis, quae parum habeant aut nihil utilitatis in foris nostris, arguerent; imprimis si, non pauca nos de domino Romanorum Quiritario et bonitario, de rebus mancipi et nec mancipi, et de duplae stipulatione locutos esse viderint. Perfacile quidem iis hoc condonare potuissimus, praecipue cum hi sint tales, qui, quicquid de iure Romano tenent, felicitati memoriae debeant, nullius rei rationes reddere possint, nihil credant, quod non doctorum opinionibus stipare praeiudicium possint: tamen, cum opusculi ordo simul sic ferat, pauca tantum de usu eorum, quae paragraphis XI. et XII. differuimus *de auctorum obligatione ante rei euictionem in negotiis emtionis lege contractis, et de duplae stipulatione*, cum hae sint, quarum usus in foro a plerisque in dubium vocetur, aduicere volumus.

ad §. XI.

Quod igitur primum attinet *Legem 3. C. de euictionibus*, in qua praecipue huius sphi doctrina innititur; ea a quibusdam, imprimis autem a FRANC. CALLETIO in *Comment. ad Tit. de euict. ad b. leg. n. 6. 7. 8.* quoad obseruantiam in Germania in dubium vocatur.

Profert multa argumenta, quibus hanc legem non attendendam esse in foro defendit. Inter ea non leue

leue argumentum est aequitas; cum scilicet venditor animaduernerit, venundatam rem alienam vel obligatam esse, putat esse contra aequitatem naturalem, si emptori interesse non praestet eum fieri dominum, vt rem ab hypotheca non liberet. Cuicumque apparebit, quales sint hi, qui hocce defendant, ii nimirum, qui propter aequitatem maxime perspicuas leges euertere non erubescant. Sed quis vnquam doctoribus hoc ius tribuit? Eorum est, interpretari leges, easque casibus obuiis ita applicare, vt verba ratioque earum ferant; non diiudicare eas, corrigere, perrumpere. Vacillant leges, si cuilibet nasutulo iureconsulto de legum sancitis ob aequitatem recedere liceret. Idcirco, et ipsi aduersarii propositionem suam limitant, fieri hoc debere dicunt, propter magnam et euidentem aequitatem. Sed quae est norma, ad quam magnitudinem huius aequitatis exigere possimus? Nonne ita ius nostrum maxime incertum redderetur? Sed obiiciunt, nos verba legum pressius sequendo, contra ipsius legislatoris intentionem saepe iniquitatem admissuros esse. Minime; sensum enim legum e verbis et ratione earum elicitem nos sequentes contra legislatoris intentionem agere non possumus. Parum acute hi fines regere, quae sint legislatoris, quaeque iudicis partes, mihi videntur. Illius est, nihil sancire, quod vnquam possit in iniquitatem incurrere. Cui non sunt perspicua verba *Imp. CONSTANTINI in l. 1. C. de legibus? inter aequitatem iusque interpositam interpretationem nobis solis et oportet et licet inspicere.* Iudicis contra est, secundum leges decidere, et ne latum quidem vnquam ab iis recedere. Et vbi paulo durior sibi lex quaedam videtur, meminerit verborum *VLPIANI: quod quidem perquam durum est, sed ita lex scripta est.* Quocirca ab hac perspicua lege recedere non auesim. Praeterea in hoc casu iniquum non puto, quae cir. l. 3. sancit, conueniunt ea, vt supra demonstra-

rum est, cum indole venditionis. Deinde hancce legem etiam propterea cessare putat, quod emtor propter cap. vlt. X. de praescript. quam primum comperus sit, rem emtam esse alienam vel obligatam, in mala fide constitutus, vsucapere rem nequeat. At supra, (§. VI.) iam probauimus, venditorem non necesse habere, vt emtorem in conditione vsucapiendi constituat; corrui igitur etiam hoc argumentum. Sumit denique exinde argumentum, quod veteres doctores ita sint arbitrati. Sed de hoc argumento quidquam differere non ausim, vt ne de veritate illa, errori multitudinem errantium patrocini non esse, dubitasse viderer.

ad §. XII.

Idem accidit *duplae stipulationi; eam in usu non esse*, tantum non omnes doctores tradunt. Sunt inter eos GROENWEGEN *ad l. 31. §. 20. de aedilit. edict.* SIM. V. LOEWEN *in cens. for. theor. l. 4. c. 19. n. u.* BVRGVNDVS, *cap. 87. l. c.* FRANC. CALLETIVS *in Comm. ad tit. C. de euict. in praef. n. 8.* CARPZOVIVS, *p. 2. const. 34. defn. 30. n. 2.* Dubii haerent HVBERVS *in praefect. ad Dig. tit. de euict. n. 2.* et BRVNEMANNVS *in Comment. ad l. 37. §. 1. D. de euict.* Pauci tantum cordatiores Iureconfulti, BERGERVS *in oeconom. iur. lib. III. t. VIII. §. 5. n. 2.* et SCHILTERVS *in praxi iur. Rom. ex. 34. §. 20.* vsum eius modernum defenderunt. Et recte hi quidem. Ratio enim, cur ea non admodum frequentetur, non in collisione iuris Romani et Germanici, quae eam plane cessare efficeret, sed magis in causidicorum inscitia latet, qui inscii tale pingue remedium sibi in iure extare, eo non videntur. Quis vero vnquam iuris Romani vsum in foris nostris ad eorum scientiam exigere ausus est? Iuuat acutissimi BERGERI verba super hac re apponere: „Stipulationem necessariam fieri
„in

„in venditione rerum pretiosarum, v. c. margaritarum,
 „in duplum, l. 37. §. i. de euct. iun. l. 2. eod. hodie
 „haec stipulatio est voluntaria, atque utilis, ad vitan-
 „dam difficilem eius, quod interest, probationem,
 „ita quidem DD. vulgo. at fatius est, responderi secun-
 „dum legem, vrpote quae optima ratione sustinetur,
 „quod in emtione rerum pretiosarum maximum, ma-
 „ximeque damnosum est periculum euctiois. enimue-
 „ro Brunnemannus ad *cit. leges* scribit, hodie rarum,
 „vel nullum huius cautionis duplae esse usum, citato
 „Groenewegenio, cui tamen ipsemet, in eodem argu-
 „mento de Legum Romanarum usu, saepenumero graui-
 „ter contradicit. Sed et experientia, ad quam idem
 „ille prouocat, ita est affecta, vt, quamuis ea lege non
 „vtamur, nihil tamen impediatur, quo minus eadem vti
 „possimus. Caueat igitur emtor rerum pretiosarum,
 „ne pacto, contractui, vel in continenti, vel ex inter-
 „uallo adiecto, venditori remittat necessitatem promit-
 „tendi euctiois nomine dupli, quum, extra casum
 „eiusmodi pacti initi, a venditore cautionem dupli pe-
 „tere possit, atque hic, de duplo repromittere nolens,
 „dupli condemnetur, dd. ll. „ Nescio, quid *VR-*
GVNDO animo inhaereat, quod hanc duplae stipula-
 tionem, tanquam poenam conuentionalem, ob *cap.*
suam. X. de poenis. hodie prohibitam esse putet. Nihil
 tale in hoc cap. inueni.

Alius quoque vsus huius duplae stipulationis an-
 notandus est. Cum nempe venditor, in casu vbi eum
 satisfacere oportet, etiam pignoribus cauere potest, vt
 supra dictum puto, talis vero pignoratitia cautio cer-
 ram summam requirit: poterit iudex incertam illam
 pro euctioe imminente obligationem ita certam red-
 dere, si venditorem pro duplo pretii pigno-
 ribus cauere iusserit.

CORRIGENDA.

pag. 20. lin. 5. inter verba, *et eo* inferatur vocula *ex*.

p. 25. l. 5. pro *si* leg. *se*.

p. 43. l. 12. inter *operae erit* inferas quaeſo *pretium*.

p. 44. l. 18. ante *earundam* pene *ſed*

p. 45. l. 17. pro *cuilibet eam perlegenti* — *ponde-*
ranti lege, *quilibet eam perlegens* — —
ponderans

p. 52. l. vlt. lege *conſectum*, pro *conſictum*

p. 57. l. 4. pro *ut* lege *vel*.

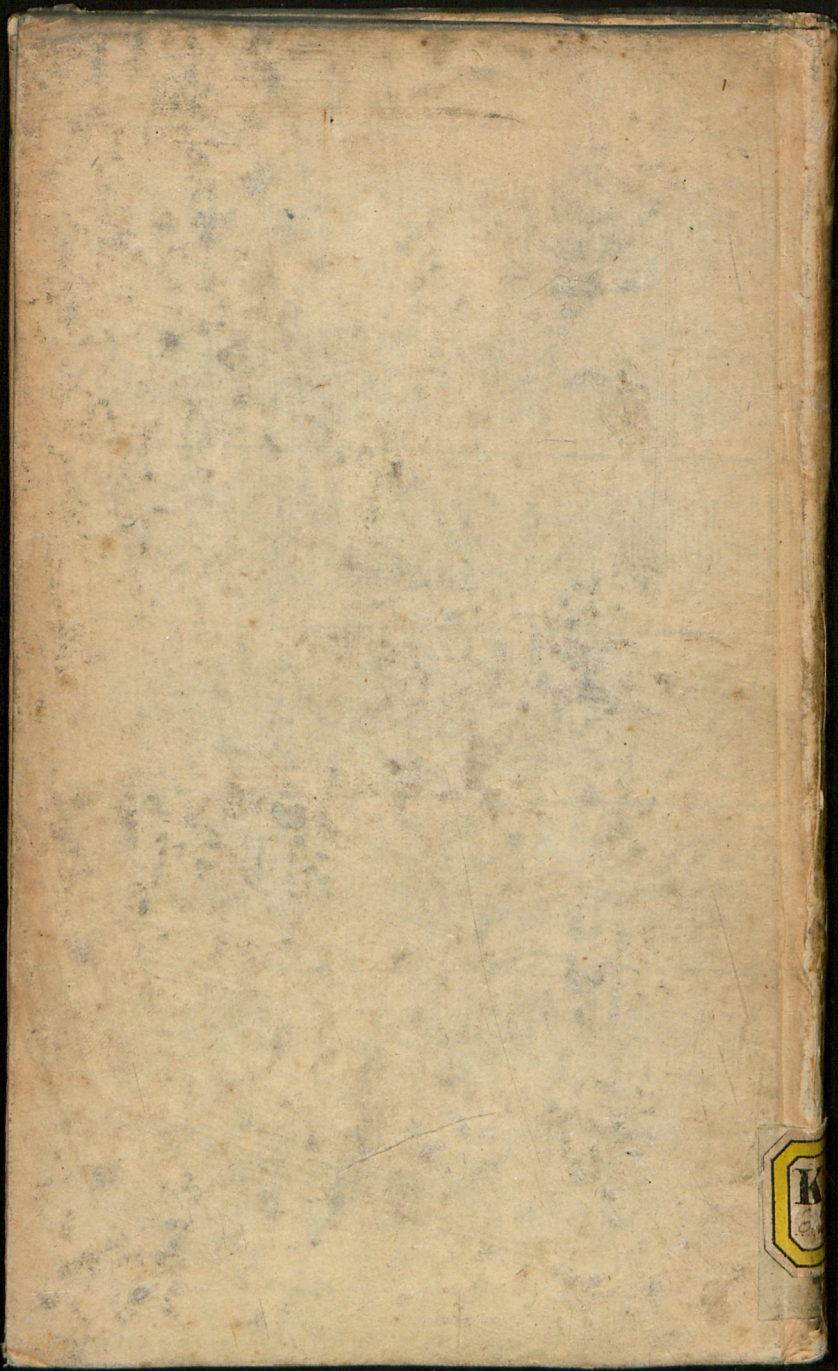
Kd 2529

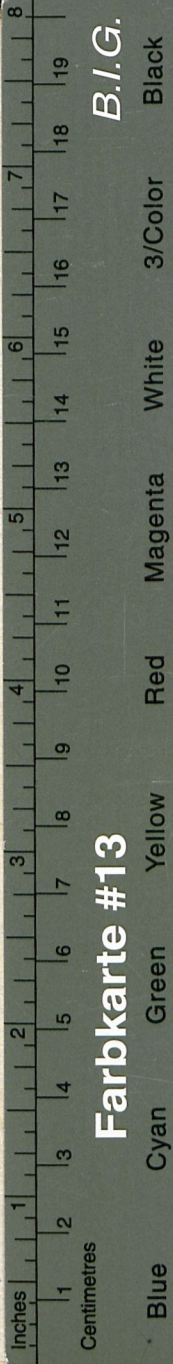
S

vol 18

7DA

ML

B.I.G.

Farbkarte #13

COMMENTATIO
 IVRIS CIVILIS
 DE
**OBLIGATIONE
 AVCTORVM**
 INTVITV
 EVICTIONIS IMMINENTIS.
 AVCTORE
IOANNE CHRISTIANO MANN
 ADVOC. REGIM. DESSAV.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
 IMPENSIS ORPHANOTROPHEL MDCCLXXXVI.

